

LJUBLJANSKI ZVON

MESEČNIK ZA
KNJIŽEVNOST
IN PROSVETO



LETNIK XXXIV.

ŠTEV. 12.

DECEMBER 1914

Vsebina decembrskega zvezka:

1. C. Golar: <i>Starinska balada. — Pelin-roža</i>	537
2. Milan Pugalj: <i>Koščak</i> . (Konec.)	539
3. Dr. J. A. Glonar: <i>Beseda o naši kritiki, literaturi in kulturi</i>	548
4. Pavel Golia: <i>Zimsko popoldne</i>	555
5. Josip Hrastar: <i>Izza zadnjih dni</i> . (Konec.)	556
6. Karel Dolenc: <i>Ob koncu leta</i>	562
7. L. Pintar: <i>O krajnih imenih</i> . XIX.	563
8. J. Wester: <i>Dr. Sketova pisma iz Bosne</i> . (Dalje v prihodjem letniku.)	571
9. Dr. Fr. Ilešič: <i>Češki „Ljudje enega dne“ ali slovenski „Kontrolorji Škrobarji“</i> . (Konec.)	578
10. Književna poročila	584
Dr. Lokar: <i>Ksaver Meško, Mati</i> . — Felicijan: <i>Florijan Golar, Kmečke povesti</i> . — Nik. Voznik: <i>Meško Ksaver, Mladim srcem</i> . — Felicijan: <i>Slovenske večernice</i> . — Koledar (Vestnik) XXIX. šolske Družbe sv. Cirila in Metoda v Ljubljani. — Dr. Fr. Ilešič: <i>Rocznik slawistyczny</i> .	

„Ljubljanski zvon“

izhaja v zvezkih po enkrat na mesec ter stane na leto 9 K 20 h, pol leta 4 K 60 h, četrt leta 2 K 30 h, za vse neavstrijske dežele po 11 K 20 h na leto.

===== Posamezni zvezki se dobivajo po 80 h. =====

Izdajatelj in odgovorni urednik: Valentin Kopitar.

Upravništvo v „Narodni tiskarni“ v Ljubljani, Knaflova ulica št. 5.

Lastnina in tisk „Narodne tiskarne“ v Ljubljani.



C. Golar:

Starinska balada.

Solnce vzele zarje so krvave —
iznad daljnih gor gredó oblaki
s temnimi, grmečimi koraki,
da se maje gora in planjave.

V belem hramu joka dekle Ana:
„S spanjem ni mi postelja postlana,
kar je ljubega mi vojska vzela,
je vesela ptica odletela.

Tam je, kjer buči topov rjojenje,
smrtno pesem poje bojno polje,
kjer se sliši do Boga trpljenje,
kmete, kneze, grofe smrt pokolje.
V sanjah pride Marko, prosi, vabi,
oj, da morem, v bitev divjo šla bi,
z rutico mu brisala bi čelo,
v zlato svilo stregla kri mu vrelo.“

Mesečina zemljo je oblila —
k svoji dragi je prijezdil Marko:
„Vstani, okno mi odpri, premila,
naj te vidim, moje solnce žarko!
Iz besneče groze, iz objema
smrti se ljubezen je izvila —
išče tožna gorkega sprejema.
V srcu hladnem ni ji več prostora,
težka je ločitev, ali biti mora:
Mrtev sem, po hladnem grobu vpije
moje truplo da si odpočije.“

K oknu je planila: „Kam si, ljubi?
 Ti moj solzni biser, jagnje belo,
 kam sedaj bi z žejnimi poljubi?
 Venec pletla sem iz rožmarina,
 da bi lepše mi bleščala lica,
 ko bi pirna klicala blazina.
 Bedna, zapuščena v pusti sili,
 krakam kakor v snegu lačna vrana,
 o, nedolžna žrtev, Jezus mili!“

Temna senca se ji tiho klanja,
 trudna zemlja v zvezd bleščanju sanja.

*

Bila svatba je velika, slavna,
 kakor že ni bila izza davna —
 pirovala rdeča je kraljica,
 plamen so žarela njena lica.
 K njej je bil povabljen Marko v svate.
 Iz ognjenih kelihov so pili,
 z zrni se svinčenimi gostili.

*ali je Golar pesnik — ali je pesnik v tej dekadenčni
 dobi? In pravočasno odgovor: Da, Golar je pesnik. Živel bo
 Prej ali slej si otrese Dekadenco. — Da jo bo,
 tamn prisa pricinjati spiev*

Pelin-roža.

Fantič,
 pelin-roža — cvetje grenko,
 jojme,
 to na vojski bo veselo!
 Ljubico dobiš okroglo, tenko,
 gromko njeno grlo bo grmelo.

Fantič,
 sto zvezd zlatih ti zasije,
 jojme,
 cvetje iz srca ti vzklije —
 pesem te zaziblje v mile sanje,
 kjer utihne jok in zdihovanje.

Milan Pugalj:

Koščak.

II.

Pojutranjem — ko sta se sestala — je opazil on nekako iznenada, da so njene ustne nenavadno sočne in polne, in da postane njen obraz posebno lep, če ga preplavi smeh, in se prisvetijo iz srede napetih ustnic beli in pravilni zobje. Naenkrat pa se je zalotil pri nameri, o kateri se mu je zdelo, da je zanj smešna. Pogledal je v stran, nasmehnil se je in vzkliknil v mislih:

— Hej-joj, zdaj sem ravno tam kakor otročji dijak. Skoro bi jo bil — ta bi bila lepa — poljubil!

To se je zgodilo pri slovesu, ko sta se držala z desnicami. Tisti večer je vprašala Ana sama, kdaj se vidita. On je nekoliko premišljal o tem, vlekkel s spodnjo ustnico posamezne brke med zobe in jim grizel konce.

— Tukaj, je dejal, ne bi bilo prijetno, če bi me spazili ljudje. Doma, no, doma je moja gospodinja neka stara tercijska, neprijetna babura. Veš ti, kje je Jurjev trg?

— Vem, je rekla ona.

— No, tam poišči hišo, kjer stoji na sredi z zlatimi črkami napis „Slovanska banka“. Tam pojdi v prvo nadstropje in potrkaj na tista vrata, ki so tik stopnic! Pridi od petih do šestih. Takrat sem sam.

Ana je stekla v stran, on pa je šel počasi dalje po drevoredu. Tako zdrava je ta ženska, si je mislil, to na človeka izvrstno deluje. In v svojem stanovanju in še zlasti drugi dan po peti uri v pisarni je strogo premišljal o tem, ali bi se s to žensko bliže seznanil, ali se nebi. Hodil je mimo svoje pisalne mize, založene s popirji, gledal v tla in se praskal po redkolasem temenu. Pogledal je večkrat na uro, obstal tik okna, premeril z očmi prostor pod njim in se nehote nekoliko vznemiril.

— Oha, je zamrmral, tisto tam je ona!

Šla je naglo, oblečena je bila v črno in na glavi je imela skromen črn klobuk. Med to črnino se je belil njen obraz in goli vrat kakor marmor.

— Povem ji, kdo sem, je zašepetal, sedel na stol in vzel v roke kopo popirja. Povem ji nemara še tudi ono reč, o kateri sem mislil ponoči.

Kmalu je zaslišal šum krila po stopnicah, nekdo se je približal po prstih vratom in nalahko potrkal.

— Naprej, je hripavo zaklical in si odkašljaj.

Ona je stopila v sobo. Pokimal je in ji odkazal prostor na desni strani svoje mize. Ubogljivo je sedla, gledala s svetlimi temnimi očmi prijazno nanj in na njegovo mizo in tudi dalje po stenah in po visoki železni blagajni, ki je stala v kotu.

— Tukaj, je rekel on, je moja vizitnica.

Vzel je iz škatljice na mizi belo kartico in ji jo ponudil.

— Na njej je moje ime.

Ana je brala: Toma Koščak, bančni uradnik. Hotela je dati hvaležno nazaj, a on jo je zavrnil.

— Ne, ni treba, je rekel. Lahko obdržiš.

Na to je vstal, dejal roke v žep, hodil po sobi in še enkrat naglo premislil tisto, kar je razglabljal nocojšnjo noč. Pri tem je pogledal večkrat od strani nanjo in si dejal v mislih: Ta ženska je tako krepka, pravilno zraščena — in kakšne močne in lepe noge ima!

— Hm, je hrknil in govoril. Pobljize bi se rad seznanil s teboj, če ti je prav. —

Ana se je nasmehnila in v istem hipu zelo zardela.

— Prav, je odgovorila prijazno.

— Ali, je dejal Koščak, prej ti moram povedati, kako jaz mislim, potem šele lahko odgovoriš. Razložil ti bom, da vidiš, s kakšnim človekom se pečaš.

Prenehal je in čez nekaj časa nadaljeval:

— Veš, jaz na primer ne grem nikoli v cerkev. Na take in enake stvari ne dam nič. Mnogo sem bral in premišljal in spoznal, da je vse skupaj opora takih ljudi, ki so preslabi, da bi mirno prenesli resnico. Kaj je — recimo — naša večnost? V čem obstoja?

Obstal je pred njo, ki ga je poslušala s povešenimi očmi, in odgovoril na vprašanje, ki ga je postavil.

— Mi smo kakor rože na polju. Zrastemo, zacvetemo, rodimo sad, odcvetemo, lazimo nekaj časa golih vej okrog, kakor stoji rastlina brez cveta na jesenskem polju, propademo in segnijemo. Naša večnost obstoji v tem, da se množimo. Od Adama in Eve teče naprej rod potomcev, da se izrazim tako, kakor si mislim, da bi ti laglje razumela. Od Adama in Eve teče naprej, sinovi in hčere

in iz teh zopet sinovi in hčere in vedno tako v nepregledni črti, ki nima konca. To je naša večrost.

Prenehal je, hodil po sobi in zopet obstal.

— Tistega večnega življenja, o katerem uči vera, da ga prične živeti duša, ko se loči od telesa, po mojem prepričanju ni. Seveda ti tega prepričanja jaz ne vsiljujem in ti pustim zdaj in ti bom vedno rad pustil, da misliš po svoje. Veruj ti, če ti je tako prav, zakaj pa nebi? Meni pa se zdi, da ti povem naprej, vse to je bajka. Dober človek sem, ne da bi se hvalil, rad pomagam prijatelju in sovražniku, če mu morem, ali ne zato, ker me tako uči vera, nego zato, ker mi velevalo tako moje misli. Jaz torej nisem ne katolik, ne mohamedanec, ne budist in tako dalje, temveč jaz sem človek, ki živi brez vere po svojem poštenem prepričanju.

Ona je molčala in gledala zaupno vanj.

— Vsega tega, je nadaljeval Koščak, ti menda ne razumeš. No, če pa razumeš, boš takoj videla, zakaj sem se nekaj na široko razpredel. Prej sem dejal, da bi se s teboj поблиže seznanil, vzela bi te za ženo . . . seveda, vidiš, ker nimam vere, se ne bi dal s teboj poročiti po verskih zakonih. Zmenila bi se sama in živela skupaj.

— Da ne bi šli pred oltar, ali kaj? je vprašala.

— Ne, je rekel uradnik, ne bi šel. Kako naj se dam vezati in blagoslavljeni z zakonom, če pa ne verujem vanj. To bi bilo grdo od mene, hinavsko in tega ne bom storil.

Zdaj sta molčala oba. Zunaj po hodnikih je nekdo zaklepal vrata in po stopnicah je šlo več ljudi.

Koščak je pogledal na uro in rekel.

— Ti, zdaj je šest, iti boš morala. Pa sama premisli doma in mi pridi sem povedat ob taki uri, kakor si prišla danes. Jutri, pojutranjem ali tudi kasneje.

Ona je vstala in se zmedeno poslovila. Uradnik je nekoliko počakal, vzela klobuk in palico, zaklenil za seboj vrata in odšel v kavarno. Drugi dan ni mislil na to, da bi prišla Ana. Tretji dan jo je pričakoval in par dni pozneje se ni od pete do šeste ure sploh več dotaknil dela. Hodil je po pisarni in slabovoljno mrmral.

— Zdelo se mi je, da je tercijalka. To je vse skupaj — vrag jo odnesi!

Ob tednu proti šesti uri pa je prišla. Koščak jo je sprejel posebno ledeno in ji pokazal stol na desni. Sedla je in dejala:

— Jaz sem, ne bodite hudi, morala povedati vse moji gospe. Kričala je nad menoj, prijemala se za glavo in šele danes sem ji lahko ušla. Ko pojdem stran, je treba, da pridete vi pome.

— Ali si ji pokazala mojo vizitnico? je vprašal, kakor bi govoril s stranko.

— Seveda!

— No, to si neumno napravila!

Vstal je in pričel šetati.

— No, naj bo, je mrmral, naj bo. Dvignil je glavo in dejal skozi okno:

— Stanovanje, dve sobi, poiščem jaz. Tudi pohištvo pripravim.

— Ali, je rekla Ana, ko pojdem stran, je treba, da pridete vi pome!

Zdaj se je pričel Koščak smehljati.

— Takoj moram domov, je rekla. Ali pridete pome?

— Jutri te nimam še kam peljati, ali ne? Pridi pogledat drugi teden, pa ti bom povedal.

Ana je vstala in on se je vstopil pred njo. Obšlo ga je nekaj gorkega, prijel jo je z obema rokama za glavo in poljubil na usta. Ko je odšla, je zamrmral sredi sobe:

— Hej-joj, to sem študent!

Otresnil je desnico in počil s palcem in kazalcem.

III.

Poldrugi mesec potem je šel proti večeru v Maksimilijanovo ulico k neznani gospe po Ano. Po stopnicah je bilo temno in zato je tipal s palico pred seboj in se spraševal v mislih: Ali je še kaj tega vraga? V tretjem nadstropju je pozvonil in odpirat je prišla sama Ana. Bila je nedeljsko oblečena in od nje se je širil duh nove obleke in svežega perila.

— Klanjam se, je rekla, zardela v zadregi in ga peljala dalje proti vratom.

— Kje imaš tisto baburo? je mrmraje vprašal.

Odprla je sobo, ga potisnila naprej in stopila za njim. Sredi starinskega pohištva je sedela visoka, suha in siva ženska, ki je nateknila naglo nanosnik in dejala suhoparno.

— Torej vi ste tisti! Kam jo pa peljete?

— Na stanovanje, ki sem ga vzel zase in zanjo. Rekla mi je, da se ji je pri vas dobro godilo. Zato se vam zahvaljujem.

— To ne gre tako. Ana je poštena ženska, ali je ne boste poročili?

— Ker se ne maram poročiti jaz, torej tudi nje ne bom poročil. Obrnil se je k Ani in zamrmral.

— Kaj me to vprašuje? Kaj jo briga? Mislim, da sem ti spolnil željo. Odpravila sva.

Pogledal je sivo gospo, rekel zbogom, se obrnil in dodal med vrati:

— Po Anine stvari pride postrežček.

Zdaj je pričela Ana nenadoma jokati, šla je h gospe in ji poljubila roko. Jecala je krčevito: Zbogom . . . hvala za vse dobre . . .

Tudi gospa je jokala. Roko ji je položila na glavo in rekla s kolcajočim glasom:

— Bog te vari, dete moje!

— Tak pojdi! je jezno zaklical Koščak, stoječ med vrati.

Ko sta šla potem po temnih stopnicah in si je brisala Ana z belim robcem oči, je mrmral.

— To sem neumno napravil, da sem šel k tej baburi! Kakšna komedija! Ni bilo prav, da sem te poslušal.

— Ona vas je hotela videti, je tolmačila Ana.

Pred pošto sta vzela fijakarja, sedla v zaprto kočijo in se peljala v predmestje, kjer je bil on najel stanovanje. Držal jo je za roke in se ž njo pogovarjal, kakor bi bil njen oče.

— Zakaj pa imaš tako mrzlo roko? In tudi nekoliko trese se ti — zakaj?

— Vznemirjena sem, je odgovorila. Peljem se prvič z vami . . . mislim si, da boste dobri z menoj.

— Glej jo, neumnica ti! Kako ne bom dober?! Z vsemi ljudmi sem dober in nasproti vsem pošten!

Kočija je obstala pred vrtom. Odšla sta v vilo, ki je gledala izza drevja z razsvetljenimi okni.

— Tod, ji je rekel in jo vodil, sem stopi, po teh stopnicah. Videla boš pohištvo in mi rekla, če je po tvojem okusu.

— Zame je vse dobro, je odgovorila, z vsem bom zadovoljna.

— Kaj zopet govoriš tako?! So stvari, s katerimi je človek bolj zadovoljen, in so zopet take, s katerimi je manj.

Prišla sta do vrat, katera je Koščak odklenil. Stopil je čez prag, otipal električni gumb in ga obrnil. Predsoba je bila razsvetljena. Na desno je stalo zrcalo z obešali in v levem kotu priprava za dežnike.

— Prosim, odloži!

Pomagal ji je sleči jopo, sam je slekel svršnik, in oboje obesil tik zrcala. Ko je odlagal klobuk in palico, jo je opozoril, naj odloži tudi ona klobuk. Šla sta dalje in on je obrnil povsod električni gumb.

— To je kuhinja, ji je dejal, tam je posoda. Če bo kaj manjkalo, boš dokupila.

— A kako, se je smejala Ana, ste znali to sami kupiti? Bila je naenkrat vesela in zadovoljna, da so se ji smejale oči in žarela lica.

— V prodajalni vse vedo. Za denar znaš vse!

Stopila sta iz kuhinje v njeno sobo. Bila je elegantna. Po tleh preproga, na oknih zastori, na steni slika velikega gozda z jahačem, postelja, omara, miza, stoli od močnega, naravno prebarvanega lesa,

— Spala bova, je rekel, vsak v svoji sobi. Najdeva se, če bo treba, haha, tudi tako.

Stopila sta v njegovo sobo. Ko je napravil luč, je planila iz teme miza, polna jestvin in steklenic s svetlim vinom, kakor bi jo bil obložil Miklavž. Ona je sedla na zofo in on k njej. Natočil je dve visoki in blesteči se čaši in dejal:

— Daj, trči z mano. Pobrativa se in tikaj me za naprej.

Trčila, sta, pila in jedla in se pogovarjala. Ko je vstala, da se sprehodi po sobi, je stopil za njo, jo naenkrat izpodnesel, dvignil od tal in jo položil na svojo posteljo.

— To te je skupaj, je zadovoljno mrmral. Gotovo imaš nad osemdeset kil!

Nadalje sta živela jako zadovoljno. Koščak je odhajal zjutraj v mesto, obedoval v gostilni, obiskal po obedu kavarno in se vračal domov takoj po končanih popoldanskih uradnih urah. Ob nedeljah je ostajal ves dan doma, in ko se je storil mrak, se je rad z njo sprehajal po okolici in po mestnih nasadih, ki so bili daleč zunaj mesta.

— Jaz bi, je dejal včasih, kadar se je posebno razgovoril, jako rad imel sina. Vzgojil bi ga namreč čisto po svoje!

Ana mu je k vsemu pritrdjevala in prvo željo, ki je izšla popolnoma iz nje, je izrekla šele spomladi, ko se je bližala velika noč. Vprašala ga je, če bi bil tako dober in ji dovolil, da opravi velikonočno spoved.

— Seveda, ji je kimal. Kaj me to sprašuješ?! Pri tem ima vsakdo svoje prepričanje. Če te žene, pojdi k spovedi! Ne branim ti.

Ona je šla nato k spovedi v soboto pred cvetno nedeljo in sicer popoldne. Zvečer se je Koščak nekoliko zakasnil v mestu in

prišel domov po deveti uri. Zunaj je odklenil s ključem, ki ga je nosil vedno pri sebi. Prišel je v svojo sobo, stopil k vratom v sosednjo in nalahko potrkal.

— Zadržali so me slučajno uradniki, je dejal, ti gadje! Dolgčas ti je bilo seveda in si legla.

Prijel je nalahko za kljuko in poskusil odpreti.

— Zaklenila si se . . . od straha menda. No, sicer pa kaj bi te budil? Vidiva se jutri, lahko noč!

— Lahko noč, je odgovorila Ana komaj slišno.

Na cvetno nedeljo je hodila bleda in tiha po stanovanju, in ko jo je vprašal, kaj je ž njo, mu je pojasnila.

— Vso noč nisem zatisnila oči!

— Zakaj ne?

— Premišljala sem o tem . . . Veš, spovednik so mi strašno govorili. Da bom pogubljena, večno nesrečna, ker živim v grdem grehu . . . in da sem . . . vlačuga.

Sedla je, kakor bi jo zapustile moči.

— Hej-joj, je vzkliknil Koščak in obstal, to ni dobro govorjeno. Premisli ti tole: Če bi ti živela s človekom, ki ima tako prepričanje kakor spovednik, bi bilo spovedniku prav. Jaz pa sem popolnoma drugih nazorov nego tvoj spovednik in po njih ne morem ravnati s teboj drugače kakor ravnam. Gotovo je, da ne pade nate nobena krivda. Mislim, da spovednik ni dobro premislil, ali mu pa ti nisi vsega raztolmačila.

S cvetno nedeljo se je zarezalo med oba nekaj, kar jih je v mislih nehote ločilo. Koščak ji je dejal, da mu je prav, če ona živi po svojem prepričanju, in med tem, ko je živela, mu na tihem vseeno ni bilo ugodno mnenje, ki ga je prinašala s seboj od pridig in iz spovednic. Ana pa je v dnu duše zopet mislila, da je napačno, ker ne storita tako, kakor delajo vsi drugi enaki ljudje. Toma bi lahko šel v cerkev in se ž njo poročil po zakonu, in potem mu je dano na voljo, da pusti zopet cerkev in duhovnike. Vendar je to vse nosila skrito v sebi in vidno prepadena je bila šele zopet pred binkoštnimi prazniki.

— Kaj, je vprašal Koščak, ali si bila vnovič pri spovedi?

— Bila.

— In?

— Strahota, je rekla. Rekli so zopet, da sem vlačuga, da me mora zadeti kazen, da me bodo trgali vrage celo večnost.

— Povedal sem ti, kako je vse to, ali nisi povedala ti dalje?

— Sem, ali to, pravijo, ne pomaga. Jaz in ti živiva v takem grehu, da se morajo ježiti človeku lasje! Oba bova pogubljena in kaznovana že tudi na tem svetu.

In čez nekaj časa je stopila k njemu, zaihtela in ga prijala za roke.

— Izpreobrni se, Toma, ti si zakrknjen, velik grešnik.

— Ha, se ji je zasmel suho, pusti neumnosti!

— Bog je milostljiv, prosi ga in vse ti bo odpustil. Ti nimaš prav, pregrešne knjige so te zvodile na krivo pot. Strezni se . . . poročiva se pred Bogom.

— Sedi, sedi, ji je dejal in se je odkrižal. Hodil je po sobi in se čez dolgo oglasil,

— Rekel sem ti že, pravil o tem . . . jaz ne vem, ali si pozabila, ali nočeš vedeti.

— Kaj si rekel? je vprašala Ana jokaje.

— Jaz nimam verskega prepričanja, ne verujem nič. In tak, kakor sem, če grem v cerkev, si dam položiti čez roko štolo, se dam škropiti z blagoslovljeno vodo in tako naprej, uganjam samo komedijo, hinavstvo. V tem oziru, veš, sem več moža kakor mnogi drugi. Ne storim tega, ne morem.

Odšel je nazaj v mesto, pil je več čaš vina, se vrnil razvedren in nekoliko vesel domov ter trkal na Anina vrata.

— Zakaj si pa zopet zaklenjena?

— Pojdi stran, je rekla Ana jokaje, jaz nisem tvoja vlačuga!

Koščak se je takoj vrnil od vrat, obstal sredi sobi, pomislil in mrmral:

— To pa ni prijetno, to mi je zoprno!

Nekaj dni je prihajal še redno večerjat domov, a razgovarjal se je le o navadnih stvareh. Nato je tudi ob večerih pričel izostajati.

— Povej mi prej, je rekla Ana, kadar te zvečer ne bo. Večerja je pripravljena, a tebe ni.

Koščak je dolgo molčal in dejal nazadnje s suhim glasom.

— Sploh: to ni nič.

— Kaj?

— Najino razmerje. Jaz mislim po svoje, ti po svoje . . . to je vzrok.

Proti jutru se je prebudil in slišal, da je Ana tiho ihtela. Pri zajutruku mu je rekla z objokanimi očmi:

— Nazaj pojdem . . . h gospe.

— Prav, je odgovoril. Stanovanje odpovem in pohištvo prodam.

In ko je šel po stopnicah, je mislil o tem, ali je morda vendarle mogoče, da je Ana v blagoslovljenem stanju. In pozneje po preteku petih mesecev jo je zagledal nekoč od daleč, obstal je in čakal, da bi jo videl od strani.

— Menda ni v blagoslovljenem stanju, je mrmral in šel dalje. Gledal je kvišku v zrak in dodal: Sin bi bil tercijalkin; bolje je tako.

IV.

Leto za letom pada v preteklost, in Koščak se je med tem postaral. Po temenu so mu izpadli vsi lasje, in zvečer, ko gori sredi izpod stropa luč, se sveti njegova pleša z rdečkasto svetlobo. Okrog oči se mu je zbralo veliko gub in gubic, leta so mu razrezala čelo po dolgem in počez, zobje so mu počrneli, a brke na zgornji ustnici popolnoma osivele. Zbral si je gostilno, v gostilni majhno izbo in tam kosi in večerja. Streže mu vedno ista domača strežkinja. Če pride k hiši nova moč, stopi k njegovi mizi in vpraša, česa gospod želi, pogleda Koščak slabovoljno in po strani ter reče:

— Pokličite domačo hčer, Rezo!

In ko pride Reza, se pritoži.


— Mene strežete samo vi. Povejte drugič take stvari novim ljudem!

Pri večerji in kosilu drži onstran krožnika časopis in čita. Opoldne bere list, ki izhaja zjutraj, zvečer one liste, ki izhajajo popoldne. Kadar se ne strinja s pisanjem, odkimava odločno z glavo in pripeti se, da vrže list od sebe naprej po mizi. Kadar pa se strinja štivo z njegovimi mislimi, kima pritrjevalno, preneha žvečiti in čita nekoliko hitreje in pozorneje. Za ljudi, ki sede pri sosednjih mizah, se navadno ne briga. Kdor stopi v sobo, vsakega ošvrkne s površnim pogledom, za ženske ne kaže več zanimanja nego za moške. Govorov, ki se pletejo pri drugih mizah, nikoli namenoma ne posluša. Ali če sliši kdaj besedo o tercijalkah, postane pozoren, dvigne glavo in napne posluš. Če spozna, da gostje zabavljajo čeznje, se nalahko nasmehne in sam sebi zamrmra.

— Hej-joj, to je resnica! Pretirane babure!

Prime steklenko, natoči vina do polovice kozarca, nese k ustom, pije počasi in z užitkom in gleda visoko nekam v strop.

*obrnema neveren človek: prelasto verno žensko Ano. Ana ga pop
čak živ: svoje poprejšnje
aje. Za drugo je popoln čudak*



*Kaj namerava Pugelj s podobnostmi
moralo ljudstva: — ne morem vganiti*

Dr. J. A. Glonar:

Beseda o naši kritiki, literaturi in kulturi.

Nostra, non mea res agitur!

Pred nedavnim časom je napisal „S. Medvedšček“ v „Omladini“ (X, 88—92) „Nekaj kritike k slovenski kritiki“ pod značilnim naslovom „Sirota“. Ta „sirota“ je slovenska kritika; toda že samo dejstvo, da piše resen znanstvenik — ki ne imenuje svojega pravega imena — v resnem listu o tej pastorki našega kulturnega truda in ubadanja, je zelo razveseljivo ne samo za naše resne kritike, ampak sploh za vsakogar, ki mu je na srcu naš narodni napredek. Manj razveseljiv je rezultat, do katerega pride pisatelj na koncu svoje preiskave. „Sirota je naša slovstvena kritika. Nikdo je ne goji s spoštovanjem in vestnostjo. Šarlatani jo vodijo po neplodnih puščavah in ne dopustijo, da se napoji iz umetniškega vrelca. Zato pa ne tarnajmo, ako postaja naša lepa literatura vedno bolj in bolj tudi — sirota“. Vzrok za našo kritično revščino, ali vsaj eden najglavnejših je po pisateljevem mnenju ta, ker še nimamo svoje kulture. To se pozna na nizki intelektualni višini naših kritikov in odtod izhaja vsa naša kritična, literarna (in kulturna) revščina.

Da dokaže svojo trditev, podaja pisatelj natančno analizo naših kritikov, ki jih po bolj ali manj značilnih znakih deli v posamezne kategorije. Ne da se mu zanikati pravilnost mnogih potez in znakov, ki jih je našel na naših kritikih. Samo ta sum obhaja človeka, da ga je nekak artističen užitek v stilu zapeljal v to, da je napisal kako podrobnost, ki ne odgovarja popolnoma resnici, ampak je umljiva samo kot nekak stilističen ornament in duhovita arabeska. Poštena jeza in odkrita ogorčenost nad našimi slabimi kritiki, temi nevrednimi hlapci našega kulturnega delovanja, pa ga je zavedla nekoliko predaleč. Tako daleč, da že skoro očita edinim in samim kritikom vso krivdo nad našo kulturno revščino.

Res je: izenačene kulture pri nas ni, ni niti izenačenega značaja naših posameznih slojev, kaj še le celote; res je, da nam pred vsem manjka tradicija, ki si jo šele z muko ustvarjamo. Seveda je pri tem treba najprej pomisliti, da je pri nas več tradicije, ko se je zavedamo. Zavedati se je ne moremo, ker jo še premalo poznamo. Kratkotamo negirati vsako tradicijo pa je ravnotako nesmiselno, kakor nam odrekati zgodovino. Mi pa imamo oboje: tradicijo in

zgodovino in obe moramo (saj sta pravzaprav enota!) spoznati, če naj bo naš nadaljnji razvoj organski in se naj ne vrši v eksperimentatorskih skokih. — Druga pa je s kulturo in našo kulturno zavednostjo, ki je danes tako nizka, da se skoro lahko reče, da je bila v prejšnjih stoletjih po obsegu in intenziteti večkrat mnogo večja.

Tega pa niso krivi naši kritiki, saj jih je premalo in njihovo delo v primeri z delom drugih činiteljev preneznatno. Naši kritiki so prej produkt naših kulturnih razmer, ko njih povzročitelj. Odgovornost za njih si gotovo lahko delijo z mnogimi drugimi činitelji, ki so jih tudi povzročili. In o teh činiteljih je res treba enkrat izreči besedo. Težko je sicer govoriti o njih, ker so v tako neposredni bližini, da je o njih popolnoma objektivna in pravična sodba danes nemogoča, kakor je sploh nemogoče pisati zgodovino sedanjosti. Tukaj se mobilizira cel kompleks vprašanj, ki se sama zase ne dajo obdelati, ki pa se v celoti tudi ne dajo izčrpno pojasniti v kratkem članku. Za to bi bila potrebna podrobna ocenitev in kritika vseh naših kulturnih faktorjev in za tem bi bilo treba podati pozitivne nasvete za „reformatio in capite et in membris“. Inštanca, ki bi to sistematično delo izvršila, pa pri nas ni; zato se moramo zadovoljiti samo s tem, da opozorimo na eno ali drugo podrobnost, ki se da z manjšimi sredstvi doseči. Vse skupaj bo pomagala izvršiti velika skupna kulturna vest, kadar jo bomo imeli; sedaj se moramo zadovoljiti samo s tem, da poskrbimo, da nam popolnoma ne zaspi.

↑ Kritik, ki vrši svoj posel z vsem spoštovanjem, ki ga ima do tujega dela in svojega opravka, in z ono vestnostjo, ki je pri poštem človeku samoumevna ob tako odgovornem poslu, naleti na tisočero težkoč, ki ga pri njegovem delu ovirajo. Glavni dve sta pomanjkanje primerne odmeva kritikovim besedam in — kot nekaka praktična posledica tega — pomanjkanje sodelovanja pri kritikovih namenih. In kar je odmeva, je večkrat tak, da ga kritik ni vesel in ne dobiva izpodbude za nadaljnje delo. Oni, ki so kritik željni in ki jih z zanimanjem bero, občudujejo le prevečkrat na njih pred vsem temperamentnost stila, virtuoznost besede in pregnanco primere. Ti ljudje obtiče na golih zunanostih in ne prodro do spoznanja, da je beseda obleka za misel, primera oblika ideje. Pet minut estetičnega užitka, dokler so čitali kritiko, jim je popolnoma dovolj; ko odložijo kritiko, odložijo tudi vsako nadaljnjo misel nanjo.

Mnogo je kriva tudi nestalnost in fragmentaričnost kritikovega poklica in delovanja; toda te je kriva v prvi vrsti nestalnost in po-

manjkljiva, tolikrat pretrgana kontinuiteta v razvoju naših revij. Vsak lustrum se menjajo uredniki in ž njimi se menja tudi štab kritikov. In kako velikega pomena je lahko dolgoletna kontinuiteta in enotnost vodstva pri kaki reviji, to se vidi na razvoju in vplivu nekaterih nemških in ruskih revij. Druga težkoča je v tem, da pri nas skoro ni človeka, ki bi imel voljo in možnost, trajno vršiti posel kritika vse lepe literature. In če to res poskusi, pa se mu prav lahko zgodi kakor človeku v narodni pravljici o Indiji Koromandiji. Predno pride človek tje, se mora pregristi skozi celo goro kaše, pomislite, same — kaše. Kaj čuda potem, če ima na koncu, ko se odpre pred njim literarni Kanaan, kjer tečeta med in mleko, tako pokvarjen okus in izprijen želodec, da ga stresa že ob sami misli na jed, pa naj si bo še tako dobra. Ubije ga pretežna večina manj vredne literature, ki jo je moral použiti. Pri nas se res skoro lahko reče, da imamo take kritike, kakoršno imamo literaturo, in ne narobe. Pri nas za kritiko ni mnogo prilike, da bi se uresničil nemški izrek: „Es wächst der Mensch mit seinen höheren Zwecken“ — mizerija naše literarne produkcije kritika naravnost požre: za nas velja prej drugi del tega izreka: „im engen Kreis verengert sich der Sinn“. Seveda samo tistega, ki ima toliko duševne sorodnosti z večino naše literature, da ga lahko asimilira. Kdor pa hoče kaj več, ta se spušča v boj s stoglavo hidro, ki se mu opleta okoli nog in rok, mu stiska prsi in ga liže s svojimi strupenimi jeziki.

Nekak nepriznan, skriven „contrat social“ veže slovenske literature, kar je precej singularna in značilna prikazen, da o literarnih delih kritik ne pišejo. In kako zdravo, dobro in veselo bi bilo to. Izjeme so zelo redke; pri nas je splošna prikazen, da se literati sami ne brigajo prav nič za literaturo, ki je vendar najprej njihova stvar, ampak da prepuščajo to skrb drugim ljudem, ki tvorijo tako nekake kritike po poklicu. Pač pa potem očitajo kritikom, da poverjenega posla ne opravljajo dobro, vestno in pošteno. Tako nastane ono napeto razmerje med literati in kritiki, ki razvoju literature nikakor ne koristi. Naravno in umljivo je res, saj nima nihče rad, če pride kdo in s prstom kaže napake njegovega dela. Literat imputira kritiku vse prerad slabe namene, poleg pa ne pomisli, da se kritik izpostavlja isti, če ne večji nevarnosti, kakoršni literat sam. In povrh se lahko kritiku še podrgne pod nos, da je vendar neskladno meriti in presojeti z intelektualno argumentacijo plodove umetniškega ustvarjanja. Novela, pesem je vendar v prvi vrsti podzavesten produkt in zato ne gre — tako bi lahko kdo ugovarjal

— da meri te produkte z istim vatlom, da aplicira pri njih presoji iste kriterije, kakor pri kaki znanstveni razpravi. Toda do takih — neizmernih! — koncev razmišljanja o razlikah umetniškega ustvarjanja in kritičnega presojanja ne pride skoro nikdar. Navadno nanežene tak nezadovoljnež kritika z znanim: „Pa bi sam sédel in napisal kaj boljšega.“ Na ta očitek, ki se je k nam srečno rešil iz dobe „Novic“ — znak, kako petrificirani so oni literati in v katero dobo pravzaprav spadajo! — na tak očitek je odgovoril že Stritar, da se od brusa vendar naj ne zahteva, da bi rezal. V isto kategorijo spada tudi cela vrsta lastnosti, ki jih najdejo taki literati na kritikih: očitajo jim domišljavost, nadutost, ošabnost in kar je še več takih lepih reči.

II Druga, nekoliko bolj spretna kategorija užaljenih literatov so „žonglerji“. Kritik je napisal, da je „punca“ zagrebška, v hrvaščini neliterarna beseda, kritizirani literat pa v odgovoru dokazuje, da je „pipec“ znan po celem Zagorju (in ne samo v Zagrebu), se škandalizira nad turškimi besedami v štokavščini in se prilizuje in laska kajkavcem, naj s svojim besednim zakladom bogatijo štokavščino. Publikum, ki gleda to produkcijo in ki navadno ne primerja kritike in odgovora, pa ploska in se zadovoljno smeje: „Ali ga je dal! Prav mu je! Kaj res misli, da samo on vse ve, drugi vsi skupaj pa nič!“ To so ženski karakterji z dolgolaso, kuštravo logiko, ki se ne znajo držati stvari, ne vedo slediti argumentaciji in ki imajo samo to spretnost, da znajo besedičiti o vsem in še marsičem drugem, samo o tem ne, o čemer je baš govor. Še bolj ko v svojih delih, kažejo vso svojo umstveno goloto in literarno nezmožnost v svojih odgovorih. Nezmožni, da bi se držali stvari, stikajo za kritikovimi generalijami in gorje mu, če srečno iztaknejo, da je filolog. In še enkrat gorje mu, če se je predrznil pisati o filoloških stvareh. In vendar je smešno vsakdanja resnica, ki pa jo mora človek pridigati samo užaljenim slovenskim literatom, da je vendar precej vse eno, kdo je napisal kritiko in da je za nje vrednost odločilno najprej to, kaj je napisal in kako.

III Tretja, nič manj zanimiva kategorija užaljenih literatov so „stare babe“. Tak literat tarna, da je za svoje delo dobil priznanje vsepovsodi, samo doma ne, da ni v slovenskih kritikah nobene blagohotnosti, ampak samo zafrkavanje in če je prav slabe volje, namigne, da ne bo odslej nič več napisal v slovenskem jeziku. Tu ali tam se oglašča tudi materialistična struna: „Vsak delavec je vreden svojega plačila“. Samo da povdarjajo ti ljudje ta stavek na-

pačno in nočejo uvideti, da se sme vsakemu delavcu vendar povedati, ali je njegovo delo res vredno plačila, ki ga pričakuje in ali ima pravico, da pričakuje poleg materijalne odškodnine še kako posebno častno priznanje in odlikovanje za svoje „kulturno“ delo. — Vmes se najde tudi kaka histerična natura, ki se, če je na svoj govor dobila pošten odgovor, hinavsko smehlja in dobrodušno zatrjuje: „No, no, gospod, kaj pa delate? Saj vendar nisem tako hudo mislil. Vi ste me popolnoma napačno razumeli.“ Naivni otroci, ki dražijo psa, ker ne pomislijo, da ima zobe. Ko so se o tem prepirali, pa si drgnejo meča in iščejo kos kruha.

IV Največji kontingent med nezadovoljnimi literati pa tvorijo „mučenički“. To so vsi oni, ki s solzami v očeh tarnajo, da vidi kritika na njihovih delih samo slabe, ne pa tudi dobre strani. Vmes namigavajo, kako zaradi svojega „kulturnega“ dela krivico trpe in se tako ogrinjajo z nekakim plaščem narodnega mučeništva. Tak literat si domišlja, da je slovenski Čehov — toda kritik, ki bere njegove stvari, vedno misli, da je vse to bral že davno nekje v „Zori“, „Kresu“ ali v kakih gimnazijskih „Vajah“. Drugi ti dokazuje, da ima boljši štil ko Dumas fils, toda oba ta dva in vsi drugi v tej skupini niso nič drugega ko navadni dninarji, ki so vrag vedi odkod in kako zašli v literaturo in se ne ojunačijo, da bi jo zapustili. Njihova sterilnost jih mori, umetniško ustvarjanje jim ne daje zadovoljstva in užitka, zato pa prenesejo ves svoj, od lastne nemoči in neskladnosti povzročeni srd na kritiko, ki jim stavi zrcalo pred oči. V kakem neumetniškem poklicu bi našli dober zaslužek in mir duše, toda „vis inertiae“, neodločnost in nekaka zagrizena koketnost jim brani, da ne odložijo peresa. „L'artiste est un marchand, et l'art est un métier“ pravi Musset (Les vœux solitaires) — toda če bi bili vsaj kramarji s solidnim blagom (nikakor ni potreba, da bi baš moralo biti umetniško!), pa bi jih bil človek vesel. In kako potrebna so pri nas solidna „kramarska peresa“ brez umetniških ambicij! Naj kompilirajo, popularizirajo, prevajajo, toda za to je treba resnega študija in vztrajnega dela. Kako novelico ali črtico človek kmalu napiše, toda vse to blago, ki so ga ti ljudje producirali na tako komoden način, bo ravno tako pozabljeno in bo ostalo brez sledu za razvoj naše lepe literature in za našo kulturo, kakor je na primer večina Zorine in Kresove beletrije. Samo gorje tebi, ubogi kritik, če se predrzneš razbrati zbirko takega blaga in v posameznostih dokazovati, da je vse skupaj samo ponarejena gesta in prazna poza. Vsi slabi literati se bodo zarotili zoper tebe! Boj se jih, zakaj njih

je več ko onih literatov, ki jih častiš s tem, da s tihim veseljem in nemim občudovanjem gledaš, kako rasto v solncu in dežju, kako raztezajo svoje veje vedno više v nebo in prodirajo s koreninami vedno globlje v zemljo. Veseliš se njihove božje rasti — če je tudi ne razumeš! — in si zadovoljen, da lahko žanješ okoli njih koprive, puliš dračje, podreš kak krivenčast, ostarel gaber ali votel bezeg, sploh odstraniš vse, kar jim jemlje zemljo in ovira pot do njih.

Doslej našete kategorije nezadovoljnih literatov seveda niso vse, kar jih imamo; tudi se nahajajo ljudje, ki bi po svojih karakterističnih znakih spadali lahko v dve, celo tri izmed opisanih kategorij. Nekoliko obširneje je bilo treba govoriti o njih zaradi tega, ker so na Slovenskem tako številno zastopane, ker so zdravemu razvoju našega slovstva največja ovira in ker dajejo slovenskemu kritiku največ neveselega in nehvaležnega dela.

To so težkoče, ki ovirajo naš kulturni napredek in ki tiče v literarnih producentih samih. A tudi med literarnimi konzumenti — in za te prihaja vendar pisana beseda kot gibalno kulturnega napredka v poštev — tudi pri teh ni mnogo boljše. Velika ovira za vsak kulturni napredek je pri nas tako malo zanesljiva in preračunljiva psiha naših mas. Vsaka nova beseda, vsaka ideja, ki bi pomagala poriniti našo kulturno telego nekoliko naprej, doživi v našem občinstvu čudno usodo. Tretjina občinstva jo ob prihodu pozdravi s slavoloki in zvonovi, pa ji ne reče: „Ostani med nami!“ — ampak jo pusti mirno mimo sebe. Dovolj ji je, da se je za trenotek razgrela, toda ta ogenj hitro vzplamti in še hitreje ugasne. Ostane le kupček pepela, ki ga veter kmalu raznese in potem je vse pozabljeno. Druga tretjina je za vse popolnoma apatična, zadnja pa se vsake novotarije naravnost brani in se ji upira z vsemi štirimi. Kakor velja to za naše mase v najširšem pomenu, tako in še prav posebe velja za ona dva sloja, ki ju pri nas predstavljata buržoazija in inteligenca. Oba družji to, da sta v prvi vrsti materialistično navdahnjena in da se ne zavedata nobenih kulturnih potreb in nimata nobenih kulturnih želj. Toda tega so krivi v prvi vrsti oni, ki so po svojem poklicu dolžni oblikovati intelektualno stran slovenstva, oni, ki so dolžni, ustvarjati v naši masi pravo inteligenco, to je sloj ljudi, ki bi razumeli svojo dobo in nje potrebe.

Učitelji in profesorji so avantgarda naše inteligence, in kdor tarna o našem klavnem kulturnem napredku, zadene v prvi vrsti njih. Le deloma jih opravičujejo naše šolske „razmere“, torej oni faktorji, ki leže izven njihove kompetence in moči. Pouk v našem

jeziku in slovstvu na srednjih šolah, da govorimo samo o tem, je bil v zadnjem času res tak, da ž njim po večini nismo mogli biti zadovoljni. Toda sedaj so zahteve za kvalifikacijo postale mnogo višje in tako nam bo postava pomagala. Toda to je zunanji faktor; na onih toriščih pa, kjer lahko odločujemo sami, tudi marsikaj ni tako, kakor bi moralo biti. Odkrito se mora priznati, da je društvo slovenskih profesorjev opravilo mnogo in z veseljem se je lahko spominjati požrtvovalnega dela njegovih posameznih članov. Toda dela je še mnogo in v doslej opravljenem je včasih zelo malo sistema. Samo dva primera! Slovstvena čitanka za najvišje razrede srednjih šol se je tako lepo modernizirala, da je sprejela celo našo najnovejšo moderno. Toda za naše srednje šole še vedno velja (in se pač tudi še poučuje!) ona stara metrika in poetika, s katero omagata učenec in učitelj pred vsako Zupančičevo pesmijo. — Pripravlja se velik grško-slovenski besednjak, toda časi, ko so se na Slovenskem sistematično priobčevali prevodi iz grške literature, so minili že pred petdesetimi leti. In tako bo ta besednjak prišel prav kakor nekak filius ante patrem.

In če že iščemo krivce, lahko rečemo, da ni največja krivda na onih, ki knjige pišejo, ampak da je mnogo krivde tudi na onih, ki knjige zalagajo. Ne da se oporekati, da je zahteva po knjigah pri nas zelo velika, da pa se ji ne ustreza v oni meri, kakor bi bilo potrebno in dobro. Premalo inicijative in podjetnosti je v našem založništvu, ki po veliki večini ne pozna naših knjižnih potreb. Konzumentov je pri nas za knjige jako mnogo, samo da med producenti in konzumenti ni pravega stika. Ravno tega bi moral tvoriti založnik. Moral bi poznati našo literaturo, pa tudi potrebe in želje naših konzumentov, moral pa bi tudi vedeti, kaj lahko pričakuje in dobi od moči, ki so mu na razpolago. Pobrigati bi se morali založniki tudi za organizacijo naših javnih knjižnic. Toda ti se menda knjižnic boje, ker ne pomislijo, da je namen in sila knjižnic, da goje smisel za knjigo in ljubezen do nje. Naše knjižnice bi bile lahko najcenejše in najuspešnejše reklamno sredstvo za naše založnike.

Mnogo krivde je tudi v našem političnem časopisju, ki je vendar naši inteligenci vsakdanji kruh.

Nič boljše ni z našimi mesečniki in drugimi revijami, v katerih ni zdrave in pametne diferenciacije. Svet gre po bliskovo naprej, mi mu moramo slediti, kolikor se da v majhnih presledkih in ne smemo preživeti vseh tistih genetičnih etap, ki so jih drugi narodi morali. Mlad narod smo — in ravno mladi narodi imajo prednost,

da jim ni treba vsega preizkušati, ampak da lahko kar najboljše vzamejo, kjer je. Toda to najboljše je treba spoznati in se ga hitro okleniti. Naše publikacije, ki bi morale biti sredniki med svetom in nami in ki bi tako lahko bile najuspešnejši movens kulture in kulturnega izenačenja med nami, pa včasih še preveč spominjajo na dobo kresilnega kamena in gobe. V stare mehove je treba vliti novega vina, in če stari mehovi ne veljajo, pa si oskrbimo novih.

Med našimi kulturnimi delavci ni pravega kontakta, osebnega že zato ne, ker so raztreseni po vsej domovini in izven nje v naši dijaspori. Pa tudi intelektualnega kontakta ni, vsaj skupnega torišča ne, kjer bi se lahko razpravljalo o vseh prašanjih, ki gibljejo našo inteligenco, predvsem mlajšo. Nad vse značilna in stara prikazen je, da so se vsi taki poizkusi, ustvariti si skupen forum mlade inteligence, pojavili in vršili zunaj domovine. Res je, da imamo danes že marsikaj. Toda, da je omnibus, ki se priguga vsak drugi mesec, dasi bogato obložen z najrazličnejšim blagom, preveč okoren vehikelj, ki ne more zadoščati vsem potrebam našega intelektualno tako hitro živečega časa, ta zavest se je že tudi ukoreninila. —

Če se govori o naši nizki kulturni višini, se krivda ne sme dajati samo enemu stanu, ker zadeva nas vse. Glavni krivec je nezadostna kulturna zavednost. To zavest, našo kulturno vest je treba najprej krepiti. Pomagala nam bo spoznati naše kulturne potrebe in najti pota do prave, narodne kulture. Pred tem pa je ne samo možna, ampak naravnost potrebna kooperacija vseh stanov. In dobro in zdravo bo, če se nekoliko otresemo raznih utopističnih sentimentalitet in se navzamemo nekoliko narodnega — imperijalizma.

Pavel Golia:

Zimsko popoldne.

V kosmatih snežinkah sneg naletava.
Sani zažvenketajo na vasi —
in že oglušči cvenk kraguljčkov daljava.
Mimo okna lezejo ure počasi,
zamišljenost nad njimi plava.
Na dnu srca se spomin oglasi
ter se zamakne v ples snežink:
in pesem se odtrga raz sten
monotona, kakor refren
žalostink.

Josip Hrastar:

Izza zadnjih dni.

V.

Bledorumena svetloba se je razlila po mestnih strehah tistega avgustovega dne. Polzela je navzdol in se zapletla v vrhove zaprašenih kostanjev na prostranem trgu. Rumenele so velike hiše, rumenela v ozadju ulica, rumenele glave valujoče množice. Kakor skozi okajeno steklo je sijalo jutranje solnce izza pajčolanastih, vzhodno nebo zastirajočih oblakov.

Pod kostanji je stala stotnija, odpravljena na odhod. Pisano cvetje na čepicah, sveže kite na prsih, cvetje na jeklu ob bokih, cvetje iz svetlikajoče se cevi nad ramami. Božji grob sredi zapuščene in molčeče katedrale na Veliki petek.

Množica se pogovarja poluglasno, odsekano, nerazločno. Kakor bi šumeli ti glasovi nekje za mestom, bi se oddaljevali, izgubljali. Reka, grgrajoča, poslavljaajoča se od solnca, izginjajoča v podzemstvu,

Stotnija se ureja, narednik čita imena poedincev, nobenega ne manjka. Postaren rezervni poročnik, v civilnem poklicu gimnazijski profesor, hodi pred fronto gori in doli. Njegove dobre modre oči zro zamišljeno čez to pestro množico nekam v daljo. Iščejo in se čudijo, da ne najdejo. Njegova levica objema držaj sablje, prvič v življenju nabrušene. Kaj bo ž njo? Še muhe ni ubil nikdar, potrpežljivo jo je odpodil, ako mu je sedla na že razredčene lase. Oj ljudje, siromaki! In vendar se ne boji ničesar in nikogar. Samo preblizu je še njegov dom, tam za tretjim gričem. Preveč ga še oveva vonj po domačem zatišju, preveč ga še dosega glas njegovega edinca, kobacajočega še po vseh štirih po svetli in prijazni sobi z razgledom na vrt, kjer je še pred nekoliko dnevi, nič hudega sluteč, trebil zarastle gredice. Vse je še preblizu, preživo. Ko mine to, ko bodo vmes gore in doline, reke in potoki, nepregledne daljave in gozdovi, tedaj ga mine ta mehkoča, tedaj bo junak kakor drugi, velik in močan, trd in neizprosen. Ali je res? Ali ni to samo prevara? O domovina, v tem ko se odmikaš, si v resnici srcu samo še bližja. Kaj ne, gospod profesor? In ako bi tega ne bilo, bi ne bilo junakov . . .

Rezko povelje, puške se zablešče v solncu, se dvignejo od tal na rame. Prsi se izbočijo, mišice napnejo, kakor vzdana stoji vrsta za vrsto.

Opazujoča in čakajoča množica se zgane, zadnji pritisnejo naprej, prazni prostor med njo in med fronto se oži. V naglici se stiskajo roke v zadnji pozdrav. Odhod se bliža neizprosno.

V zadnji vrsti na desnem krilu stoji Francelj. Štirinajst dni je že, odkar se je ločil od doma. Kdo bi ga tako hitro spoznal sedaj v tej obleki? Vsi so si podobni, kar jih je tukaj, vsi zagoreli, žilavi, razlika je samo v velikosti.

Nekdo ga narahlo potegne za rokav. Francelj se ozre. Droben obražček mu zre smehljaje nasproti, dvoje nežnih ročic se dviga proti njemu.

„Kdo si, deklica mala, ki me pozdravljaš v tem trenutku?“

„Ata, ata,“ vzklika otrok in sili k njemu, vsemu ovenčanemu.

Francelj se strese in se ozre kvišku. Vsa kri izgine hipoma iz njegovega obraza in sili k srcu. Nerazložna čustva se ga pollaščajo.

Pred njim stoji Tinka, lepa, življenja polna.

„Ne zameri, Francelj! Nisem mogla drugače. Peš sem prišla in prinesla otroka. Vsaj sedaj te mora spoznati. Ni te še videla nikoli, Bog ve, če te bo še kdaj. Zbogom, Francelj, ne zameri. Bog te privedi nazaj zdravega!“

Francelj ne ve, kako se godi ž njim. Nehote, proti lastni volji se mu iztegnejo roke in dvignejo otroka kvišku. Njegova usta se za hipec približajo drobnemu čelcu.

Tinka stoji omamljena, blažen smehljaj kroži okoli njenih usten . . .

Povelje zadoni, Francelj stoji zopet trdo in nepremično. Vrste se okrenejo in premaknejo, trdo stopajo po ulici. Prav poleg Franceljna na desnici stopa profesor s čudovito milim izrazom na bledem licu.

Na koncu ulice črni kolodvor, na široko so vanj odprta stranska velika vrata. —

Stotnija se je vkrcavala. Dolga vrsta železniških voz je črnela daleč v ozadju na tiru. Kakor globoka žrela so požirala odprta vrata posameznih vagonov moža za možem, oddelek za oddelkom. V nekoliko minutah so požrla vso stotnijo. Tu in tam se je pokazala pri oknu glava, nad njo druga, v ozadju tretja in četrta. Iztezale so se roke po čašah penečega piva, ki so ga v brzih skokih donšale smehljajoče natakariče. V vagonih je cepetalo, zbijale so se šale. Zapela se je pesem, tu domača, tam tuja, malokje posebno ubrana. Razne narodnosti so se mešale in prelijale, sklepala so se znanja in hipna prijateljstva. Vse na eni poti, vse proti enemu cilju

Kam? Oblak ne ve in val ne kam . . . Stroj sopiha, oblak dima se dvigne visoko proti solnčni luči, za njim drugi še višji in temnejši. Železje zaklopoče, odbijači udarijo trdo drugi ob drugega in počasi, kakor velikanska črnosiva kača se vije vlak dalje. Vriskanje, vpitje se podvoji, skozi vsako odprtino silijo roke, mahajo robci in čepice. Bog z vami, junaki!

Izprva se vije vlak mimo dolge vrste mestnih hiš, kmalu samo še mimo posameznih napol zapuščenih dvorcev, mimo otožnih kmetiških gospodarstev, nazadnje po pustih dolgočasni planjavi brez studenca in drevesa. Dalje, dalje. Kakor iz tal vstajajo posamezne postajice, vdirajo se čez nekoliko hipov zopet v tla. Tišje in tišje postaja po vozovih.

Francelj sloni pri zamreženem oknu. Današnji dogodek ga vznemirja. Čemu je prišla? Kaj je nameravala? Ali je bilo to potrebno, sedaj po tako dolgem času, ko je bilo že vse pozabljeno in pokopano? Razumeti ne more, kako je postal hipoma tako mehak, kako ga je mogel tako zavratno napasti slaboten trenotek. V dno duše se sramuje te svoje hipne, nerazumljive slabosti. Izdal se je sedaj, pred vsem svetom je takorekoč priznal, da ima ta otrok nekaj pravice do njega. Ko se je prej tako trdovratno branil najmanjše misli na to žalostno zadevo. Kako ga je prekanila, kako je znala izrabiti sedanje njegovo stanje ta ženska.

Misli se mu vedno bolj mešajo, trpka neenaka čustva ga prevladujejo. Pred njim vstaja Jelovina, okoli njega se suče Anka, odnekod se približuje Tinka. Očetov glas mu zveni na ušesa: „In tudi iz one kočljive zadeve si se izmotal pred tremi leti brez posebne nesreče.“ Ako bi bil danes oče videl njegov sramotni poraz, kaj bi storil?

V tem hipu se mu zazdi, da ga je nekdo potegnil za rokav. Obrne se naglo, a nobenega ni za njm, tovariši čepe na svojih prostorih in dremljejo.

Vlak sopiha dalje, dalje v črno neprodirno noč.

Francelj se stisne v kot in zamiži, sili se, da ne bi mislil ničesar, prav ničesar. A ko se komaj nekoliko umiri, ga zopet nekdo potegne za rokav. Otročji glas bije na njegova ušesa.

„Ne bo mi dal odslej več miru ta otrok, vedno me bo vlekel za rokav,“ si šepče Francelj in nova plahost lega na njegovo bolno dušo.

Vlak sopiha dalje, dalje, vedno temnejša noč se pogreza na poljano . . .

VI.

Silno, kakor na jugu pripeka solnce. In vendar smo visoko na severu, blizu ruske meje. Kakor daleč sega oko, povsod prod in pesek in za njima močvirje, umazano, bičevnato, globoko. Le s silno težavo se pomika naprej stotnija, se pogreza, izkopava, zaostaja in se zopet zaletava. V oddaljenosti blišči nasproti smrekov gozd, med njim se meša listnata bukovina. Tam bo bolje, do tja treba priti, naj velja, kar hoče. V debelih curkih teče znoj po začrnelih in zaprašenih licih, kakor med mahom studenec, izginja v ščetinastih bradah sopihajočih vojakov. Vedno hujša in neznosnejša je vročina, vedno težji so telečnjaki in nahrbtniki... Hvala Bogu, vendar enkrat v gozdu! Nizko se klanjajo smrekove veje, lahen vetrič se lovi po njih. Ah, kako hladi! Samo trenotek na mehka tla, na svilnati mah, in nove moči se naberejo... Počitek? Kdo bi sedaj mislil nanj? Dalje, deca, dalje... dalje!...

Krvavordeče zahaja solnce, zadnji rob zatone in že se spuščajo pošastne sence na daljno planjavo. Na obzorju temni siromašna vas, za njo nekoliko napol podrtih kmetij. Tam je za nocoj cilj pohoda, do tja treba priti.

Stotnija se ustavi, odlagajo se telečnjaki, nihče ne misli na jed, samo počitka, počitka! V naglici se napravijo šotori, vojaki poležejo po tleh. Francelj je srečen, ni mu treba na stražo. V kmetiški hiši se zarije v seno in sladko prespi do ranega jutra. Ko izleze iz svojega zatišja, vidi, kako se odtaka debela rosa s šotorov. Noč je bila tiha in svetla, a strupeno mrzla. Vojaki so bili trdi, premrli. A nihče ni tožil, skoro veseli izrazi so se zrcalili na resnih obrazih.

Kje bi bilo dobiti kaj hrane? Francelj pretakne vso zapuščeno hišo, povsod vse prazno, vse golo. Kmet je vzel s seboj, kolikor je mogel, ko se je pripravljal na beg. Nazadnje vendar najde v skritem kurniku nekoliko jajec. Oj, kako dober in izdaten zajtrk!

Še preden izpije zadnje jajce, zavrišči v taboru: „Deca, ples se prične.“ Kakor bi trenil, je vse pokoncu, v trenutku je pripravljena stotnija na boj. Tihota okoli in okoli, svet trenotek. Na iskrem belcu se pripodi od nekod višji častnik. Konj se spenja in peni. Od ust do ust se širi novica: Sovražnik je v neposredni bližini, kakor listja in trave ga je, v veliki premoči je pred nami. Naši so v stiski, omagujejo, na pomoč!

Šum raste in se bliža. Franceljnu utriplje srce močnejše, sliši ga skoro. Prvič bo sedaj v ognju. Od trenutka do trenutka raste

razburjenje, raste pričakovanje, vedno večje, vedno silnejše. Ali se bojiš, Francelj? Kaj še, o strahu niti sence, samo pričakovanje, pričakovanje. In v tem pričakovanju samo ena velika misel: Naprej, naprej!

In res že gre naprej, naglo, hlastno. Zaostala je vas, zaostalo drevje, zaostalo vse, kar se je stavilo na pot. V trenutku je stotnija sredi bitke, v najljutejšem ognju. Nepopisen, grozen šum, glava hoče počiti, ušesa bole, srce se krči. Krogle žvižgajo, sikajo, strojne puške regljajo, granate basirajo v tem groznem koncertu. Vedno nanovo, vedno huje. Sodnji dan.

Naprej, naprej! Na desni in levi padajo fantje kakor snopi. Eden vrh drugega, kupi se kopicijo. A kdo bi se brigal za to! Naprej, naprej!

Vendar se je treba ustaviti, sovražnik čepi v varnih rovih, njegova žetev je preobilna. Napravite rove, fantje! Vse se vrže na zemljo, koplje rove. Od tukaj se bo dalo dobro meriti, vsaka krogla bo zadela.

Francelj leži iztegnjen v svojem rovu. Nizko se pritiska glava k zemlji, k cevi; roka je mirna, kazalec desnice pritiska mehanično in enakomerno na puškin jeziček. Krogla za kroglo žvižga iz cevi, išče cilja. Čk, čk, se zarijajo nasprotne krogle v zemljo pred njim, visoko v zraku zabasira granata in se razpoči nedaleč na levi. Nekaj dreves odleti v zrak, med vejami se mešajo odtrgane roke in noge, visoko gori se dvigne nekoliko odtrganih glav in telebne zopet navpično na zemljo. Kri se zbira v mlakah, šum raste, še vedno raste. Čudno. V tem groznem metežu, v tem peklenskem vrišču se Francelj nove misli hipoma odtrgajo od sedanosti in z neodoljivo silo se mu posili v spomin domači kraj, daljna Jelovina, lepa in blesteča. Francelj, kje si? Črna smrt pred taboj in okoli tebe, in ti sanjaš? . . . Napol v ekstazi, napol v nezavesti se nekoliko dvigne. Glava in levica se prikažeta iz rova. V tem hipu se zave, se zdrami iz sanj. Mimo njegovega ušesa je zažvižgala krogla, druga je prevrtala levico, ki se ni bila premaknila nikamor. Kolikor mogoče hitro se zopet stisne v rov, v varno zavetje . . .

VII.

Jesen. Okoli Jelovine je vse pusto in prazno, pospravljeni so poljski pridelki, veter brije skozi obrane jablane in hruške. Vrabcí silijo na skedenj in v svisli, prvo listje rumeni in odpada.

Stari Jelovčan pripravlja na dvorišču koleselj. Sina Franceljna gre čakati na kolodvor.

Mimo gre krčmar Matjaž, zlovoljen in postaran.

„Kako je Franceljnu, Jelovčan?“

Starec pogleda topo gostilničarja in pravi:

„Kako naj bo? Bomo videli.“

Čez četrtr ure se odpelje koleselj, po tisti poti kakor pred dvema mesecema. Ob enajstih dopoldne je že v bližnjem mestu na kolodvoru.

Na ovinku se prikaže vlak. Počasneje vozi kakor v prošlih lepih časih. Starec stoji tik proge, pričakujoče zrejo njegove oči vlaku nasproti. Roke podrhtevasjo, v prsih se vzdiga up in strah. A vse nadkriljuje veselje, da se vrača sin živ domov. Na daljši dopust, kakor je pisal.

Vlak se ustavi. Iz zadnjega voza hiti nekdo proti starcu. Ustavi se pred njim.

„Komaj sem te spoznal, Francelj,“ vikne starec in se nagne proti sinu.

Francelj ga objame z desnico med tem ko tiči levica v belem, od vratu navzdol visečem povelju.

„Menda ni prehudo, Francelj,“ opomni oče in kaže na sinovo levico.

„Ne, oče . . . dobro je.“

Starec se oddahne. Molče gresta proti izhodu, molče sedeta na voz. Svetla kobilica potegne, in naglo in veselo driči voz navzdol po beli cesti.

Že blizu doma vpraša oče:

„Kako dolgo ostaneš doma, Francelj? Koliko so ti dali dopusta?“

Francelj se bridko nasmehne.

„Nič več ne pojdem nazaj, oče.“

Starec ga neverjetno pogleda.

„Mar bo kmalu vojske konec?“

„To je v božjih rokah, oče.“

„Torej?“

Francelj se nagne proti očetu in pravi tiho, skoro šepetajoč:

„Oče, vaš sin je brez leve roke.“

Starec odpre nehoti usta, toda nobene besede ni iz njih. Roka se dvigne, bič zažvižga visoko po zraku in neusmiljeno pade na hrbet kobilin . . . Naglo beži kobilica, kakor ptica pod nebom.

Francelj pa začne pripovedovati vse dogodke, ki so drevili mimo njega v zadnjih časih. Nazadnje pristavi:

„Kaj sem dolžan otroku, ki sem ga zatajil pred svetom in pred vami, oče? . . . In njej?“

Starec se je zamislil. Šele čez dolgo je pokimal z glavo in dejal:

„Kakor je božja volja.“

Franceljnu so se olajšale prsi, oddahnil se je.

„Tega trenutka sem se bal,“ je dejal nato skoro slovesno, „a šel je mimo mene po sreči. Hvala vam, oče!“

Čez nekoliko hipov je še pripomnil:

„Kako je to žalostno, da nas mora šele nesreča ublažiti in napraviti iz nas ljudi. Ali bi ne bili lahko še veliko boljši in blažji v sreči?“

*

Po vasi gre novica od ust do ust, da bo zagospodinjila Tinka na Jelovini še pred letošnjim adventom. Vidka pa je že sedaj skoro stalni gost v hiši Jelovčanovi in njen glas oživlja prej tako pusto hišo, kakor da bi zveneli iz vseh kotov srebrni zvonci.



Karel Dolenc:

Ob koncu leta.

Kedaj ste odšli, vi dnevi dolgega leta?

Kedaj ste odšli z vso svojo obilno bridkostjo,
kedaj ste odbežali s skopo svojo sladkostjo? —

Vsa zemlja tam zunaj je z belim prtom odeta —
a ni li še včeraj pod oknom bezeg cvetel?

A zdaj, glej, je gol ves, ves mrtev, oledenel.

Ni včeraj še gnezda dvojica lastovk nosila?

Kdaj se poslovila, kdaj se je na jug preselila?

Ni hčerka sosedova še predvčerašnjim pela?

A včeraj zbolela in legla, čez noč je zvenela.

Zdaj v grobu leži . . . Kak čas beži, beži!

In vse mineva . . . In smrt kosi, kosi!

I mene čez noč morda pokosila bo,

in prej, kot sanjam, poneso me v hladno zemljo . . .



L. Pintar:

O krajnih imenih.

Dejali smo, da pri krajnih imenih praviloma služijo predlogi „v, na“ oziroma „iz, z (s)“, če mislimo na notranjost tistih mej, ki kraj omejujejo, — če mislimo na določen okraj, v čegar mejah ali med čegar mejami se razprostira, če mislimo na površje, vrhu katerega ali na katerem stoji. Če se pa kraj, ki ga imamo v mislih, le od z u n a j dotika tistih mej, v katerih je obsežen sosedni okraj, nam logično ne morejo služiti isti predlogi, ampak čisto drugi razmerniki n. pr.: „k, do; pri (hrv. kod); od“ — kam? „nad, pod pred, za(d)“ s tožilnikom, kje? isti razmerniki z družilnikom, od kod? isti razmerniki s predstoječim „iz“, torej „iznad, izpod, izpred, izza(d)“ z roditeljskim. S tem pa kraj pravzaprav ni vsestransko omejen in določen, ampak le bolj enostransko naslonjen. Pri imenih „Pricerkev, Prilipe, Prigorica, Pribukovje“ si sicer lahko mislimo vas ali del vasi, ki je poleg cerkve, v bližini lip, na vznožju gorice in ob boku bukovja — ter se zavedamo, da ti kraji niso prav na istem mestu, na katerem so cerkev, lipe, gorica in bukovje, ampak samo v dotiki in bližini. To je povedano z razmernikom „pri“ — in prvotna krajna določila so se morala glasiti le: pri cerkvi, pri lipah, pri gorici, pri bukovju ter so povdarjala samo tangentno točko onega kroga, ki nam ga dotična vas ali del vasi predstavlja. Pozneje še le, ko se je pojem zaokroženega sela in enotnega bivališča vseh nastanjencev ob tej tangentni točki bolj ustanovil in utrdil, smo zvarili iz takih prepozicijskih izrazov novo krajno ime, ki ga lahko vežemo s pravimi lokalnimi predlogi „v“ in „iz“, ki kažeta na notranjost, tedaj še le smo mogli začeti z novimi konstrukcijami: v Prilipe, v Prilipah, iz Prilip — v Prigorico, v Prigorici, iz Prigorice — v Pribukovje, v Pribukovju, iz Pribukovja i. t. d.

Stanovniško ime v množini lahko rabimo namesto krajnega imena, ker pri tem mislimo na celo površje tistega od teh ljudi naseljenega ozemlja, na notranjost tistih mej, ki to ozemlje obdajajo. Izraz „въ Лjасехъ, in Polonia“, po naše „v Lehih, med Poljaki, na Poljskem ozemlju“ nam je razumljiv. — „Pa iščera njega iz svatova“ (er jagt ihn fort aus der Schar der Hochzeitsgäste) nam je tudi razumljivo, ker se zavedamo, da so svatje, izmed katerih je iztiran in izobčen, neka enotna množina, sredi katere se je iztiranec prej nahajal. Logarji in Lužarji so nastanjenci na Logu in na

Luži in je torej mogoče, da celo to naselbino imenujemo s stanovniškim imenom Logarji, Lužarji namesto s pravim lokalnim imenom Log in Luža. Ker pri tem mislimo na notranjost naselbine, bi se torej ne bilo čuditi, če bi konstruirali: v Logarje, v Lužarje, v Logarjih, v Lužarjih, iz Logarjev, iz Lužarjev, ker se zavedamo, da nam ni misliti na posamezne naseljence, ampak na celotno naselbino ali vas. Vendar je tudi pri množinskih stanovniških imenih bolj v navadi konstrukcija kažoča ne na notranjost, ampak na dotiko in bližino, torej: pri Jamških poleg Dobovca, pri Ravnikarjih in pri Srovinih poleg Ključevce in pri Pavličih poleg Završja, vse v Svetokriški občini — pri Kozarjih poleg Žigmaric, pri Štuparjih v občini Županje njive i. t. d. Pri ednini hišnih imen je pa samo ta konstrukcija mogoča, torej: pri Medvedu (ne v Medvedu), pri Hudičku, pri Jagru, pri Lahu, pri Trevnu, pri Valenciču i. t. d. V srbohrvaščini je pač poleg „kod“ (pri) tudi v rabi „u“, toda ne z mestnikom, ampak z rodilnikom n. pr. u Jovana = kod Jovana (pri Jovanu). — Ravno ta konstrukcija hišnih ali naseljeniških imen v singularu, namreč na vprašanje kam? „k, do“ (ne „v“), na vprašanje kje? „pri“ (ne „v“) in na vprašanje od kod? „od“ (ne „iz“) — ta konstrukcija mi dokazuje, da se jezik ali živa govornica zaveda, da tiči za krajnim imenom osebno ime in da osebnih imen v teh primerih ni mogoče konstruirati po načinu pravih krajnih imen s prepozicijami kažočimi na notranjost, ampak le s predlogi kažočimi na dotiko in obližje. Če pravimo kmetiji (posamezni hiši, posestvu, naselbini i. t. d.) „pri Poljanšku“, se zavedamo, da imamo v mislih poleg osebe gospodarja te kmetije tudi hišo in kmetijo na poljani, zavedamo se pa ob enem tudi, da se kraju pravzaprav pravi poljana, posestniku na poljani pa Poljanščak. V konstrukciji pa obe imeni dosledno razločujemo: na Poljani, pri Poljanšku, v Preserjah, pri Presercu, na Vranjskem, pri Vranjšku (Vranjščaku), na Meji, pri Omejcu (pri Mejaču), v Dobju (v Dobniku), pri Dobničanu (pri Dobnikarju) i. t. d.

Če torej vidimo, da se pravo krajno ime in naseljeniško (pravzaprav osebno) ime glede konstrukcije dosledno ločita, moramo iz tega izpredvideti, da so ona krajna imena, ki jih konstruiramo z „v, na“ oziroma z „iz, z(s)“, zares prava krajna imena, ne pa osebna imena na kraj prenesena, kajti takega prenosa v singularu sploh ne poznamo. Če torej pravimo „v Celovcu, iz Celovca“, mora biti to pravo krajno ime, zares lokalni pojem. To izpričuje konstrukcija s predlogi, ki merijo na notranjščino, sredi katere se kraj nahaja.

Oglejmo si to teorijo še na drugih primerih in skušajmo se uveriti, da osebnih imen v singularu ne moremo prenašati na kraje. — Ceróvec je razširjeno krajno ime, toda za njegovo razlago se ne bo nihče razborit skliceval na kranjski pregovor „šparovec cérovca najde“, češ da je osebno ime cérovec (trošivec, uživavec) preneseno na kraj, kjer se troši in zapravlja. To bi bilo preabotno! Na prvi pogled razumemo, da je cerovec isto, kar cerov gozd (Zerreichenwald). — Smrekovca (Fichtenwald) ne bo nihče zamenjal s smrkavcem (Rotzbube) in orklovca (Orkljavec pri Mirni peči) ne z orglavcem (Orgelspieler). Jaz bi si to ime razlagal le za rkljavec, to je gozd v katerem rasto rklji t. j. smrekovi hlodi ali žagovci. Primeri Čokovnik, Brunnik, Lutik, Vitovec z mladim protjem za vite ali vitre (Wiedengertach), Rantovec pri Ravnem in Tršlavec pri Lokah, oba v Krški občini. Ranto (Stange) imamo iz bavarščine, torej Rantovec Stangenwald. Tršelj (tršljà) je pritlikavo krivenčasto drevo, torej je Tršljevec gozdič takega drevja (Wald von Krüppelbäumen) t. j. ruševje. Mogoče bi bilo tudi misliti morda na izraz „tršča, trščel“, Schilfrohr (Plet. II. 699), tedaj seveda bi bil Tršljevec trstovje ali trstje (Rohrhorst) kakor Stvolóvec ali Stéblóvec t. j. Čelouč. — Primeri Stabljevac pri Plominu (Fianona), dasi množina Stabljevci kaže na osebno ime. — Tudi Stegóvec pri Mokronogu ni morda iz osebne imena „iztegavec“ (Strecker, nomen agentis od iztegati), ampak je iz stógovec z oslabeлим vokalom prvega zloga vsled prevage naglasa od „stog“ (Schoberstange), torej das Gestänge i. t. d. Od lukati (spähen) je osebno ime (nomen agentis) lukavec (Späher, Gucker), toda krajnega imena Lukovec pri Mirni si ne bom razlagal s prenosom osebne imena na kraj, odkoder je mogoče lukati in razgledovati (Spähort, Hinterhalt), ampak si bom po podobnih primerih vzel analogijo ter rekel, da je lukovec lukov zelnik, lukovo polje (Lauchfeld) in lukovica lukova njiva (Zwiebelacker). Pri Prečni je posamezna hiša z imenom Bezgavec. Tu je dvoje mogoče, ali je bezgavec osebno ime (nomen agentis) od bezgati (wühlen) t. j. rovar in šuntar (Wühler und Hetzer). V tem primeru bi bila pravilna konstrukcija „pri Bezgavcu“. Verjetneje pa je, da je Bézgávec potvorjeno iz Bezgóvec (Holunderstaudach) pa da ima konstrukcijo pravih krajnih imen, torej v Bezgovcu, kakor v Cerovcu ali v Celovcu ali v Dobovcu i. t. d. V Struški občini pri Dobropoljah imamo vas Potiskavec, toda hudo bi se motil, kdor bi mislil, da je nomen agentis potiskavec (t. j. tisti ki potiska, Rücker, Schieber) preneseno na kraj, kjer je treba v strmi breg navkreber potiskati

in pomagati, da morejo vpreženci speljati. Nad Potiskavcem je namreč Tisovec (Eibenberg), kar je isto, kakor Kisovec na dveh krajih Ržiške občine, namreč pri Lokah in pri Podkraju. Primeri keden = teden). Potiskavec je torej potvorjeno iz Podtisovec (Untereibach). Primeri Cerovec in Podcerovec v Dvorski občini Radeškega okraja, Gaber in Podgaber v Višenjskem okraju, Log in Podlog pri Mokronogu, Nart in Podnart, Brezovec in Podbrezovec, Lanišče in Podlanišče pri Oslici pa Mihovec in Podmihovec v občini Šmihel-Stopiče, dalje Mihovo in Mihovica v Šentjernejski občini pa Podmahovec pri Zabukovju v Šentrupertski. — Měhovo (Maichau) je kraj z mahom (měh, махъ, Moos) porasten in oblika Měhovo je prosti neutrum snovnega pridevnika, kakor Vrbovo, Hruševo, Cerovo pri Šentjurju pod Ljubljano, Jelovo pri Radečah, Jesenovo pri Trojanah i. t. d. Měhovec ali Mihovec (mahovnat kraj, Moosgrund) je pa ta snovni pridevnik posubstantivil na masculinum, kakor je mahovnica (jagoda, Moosheidelbeere) pridevnik „mahoven“ posubstantivila na femininum. Primeri Vrbovec pri Polomu in pri Dobrničah, Hruševec pri Prečni in Hruškovec pri Raki, Cerovec, Jelovec, Jesenovec pri Železnikih i. t. d. — Znan je priimek Prhávec, pa ni prav verjetno, da je nomen agentis od prhati t. j. po netopirjevo poletavati in prhutati, torej Flatterer, pa tudi ne od prhati v pomenu hrzati in rezgetati, torej Wieherer, Schnaufer. Verjetneje se mi vidi, da je ta priimek od krajnega imena Príhova ali Príháva, ki ga srečamo na Štajerskem petkrat, — enako kakor je n. pr. Milávec od krajnega imena Milava (obč. Žilče pri Sv. Vidu v Cerkniškem okraju) ali Dobravec od krajnega imena Dobrava i. t. d. — Če pa naletimo sedaj v občini Ržišče v Litijskem okraju vas z imenom Prhovec, ne bomo rekli, da je tu osebno ime Prhavec preneseno in porabljeno za krajno ime, kajti to ni posamezna hiša „pri Prhávcu“ na Prhávi ali na Príhovi, ampak cela vas s konstrukcijo „v Prhóvcu“. Prav ta konstrukcija pa izpričuje pravo krajno ime in poleg zgoraj navedenih analogij Cerovec Podcerovec, Mihovec Podmihovec, Brezovec Podbrezovec iz imena sosedne, blizu enako velike soseske, ki se ji pravi Orehovec, lahko uganemo, da je ime Prhóvec nastalo per haplologiam iz Podorehovec (Unternußwald) — in glavo bi stavil, da bi se utegnila ta oblika morda še najti v zelo starih urbarjih ali pa v farnih knjigah, če jih je kaj ohranjenih. Primeri še: Podoreh v Moravški, pa Podbukev v Šentlampertski občini, Podhruška v Kamniškem okraju, Podsmreka pri Lužarjih in pri Dóbrovi, Svibno in Podsvibno v Svetokriški, Žunovec pri Selu v Mirnski in Podžu-

movec pri Zabukovju v Šentrupertski občini. — Če primerjamo v Boštanjki občini Potóvec pri Apneniku in Vitóvec pri Jablanici, tudi dobimo vtis, da bi bil utegnil Potóvec morda per haplalogiam nastati iz Podvitovec (Unterwiedach). Meni vsaj se vidi to verjetneje, nego da bi mislil na kako prenašanje osebnega imena potovavec (Wanderer), ki bi se moral v taki obliki razlagati tudi le per haplologiam. Ali naj mislimo na protovec = protje (Reisig, Gertach), češ da mu je r izpadel? Tudi še to bi bilo verjetneje, nego nomen agentis potovavec od glagola potovati. — Petkóvšek ali Petkovščák (po Ljubljani tudi v potvorjeni obliki Petkosig) je stanovniški priimek izveden preko pridevnika Petkóvski iz krajnega imena Petkóvec. Petkovec je vas pri Rovtah v Logaškem okraju. Imena te vasi pa ne bom izvajal po imenu petega dne v tednu (Freitag), dasi so mi znana krajna imena Podsreda in Podčetrtek v Kozjanskem, Vélíka nedelja v Ormoškem in Mala nedelja v Ljutomerskem okraju, razne Sobote, Sobotke in Szombati pa srbski namastir „Petkovicá“ pod Cerom in drugi v Fruškoj gori, kajti naši Rovtarji so javaljne kedaj poznali sveto Petko ali Paraskevijo kakor Srbi. Tudi osebno ime Petko (hypokoristikon od Peter), kakor je poznajo Srbi, je bilo Rovtarjem javaljne kedaj znano. Jaz imam marveč na slutu, da je tudi to ime preko snovnega pridevnika izvajati iz drevesnega imena potik (Steckling), t. j. drevesce, ki vzraste iz količa, ki v zemljo potakne n je n požene korenine, nad zemljo pa vejice in veje. Vrbovje, topolje, jelševje i. t. d., se zasaja s potikanjem mladih potičnic ali potikov (Steckreiser). Mogoče je seveda tudi, morda še verjetnejše, da je potkóvec mlad gozd, v katerem sekajo late, rante, prote, količe i. t. d., ki jih rabijo potem za potíke ali pótke (Fisolenstangen, Weingartenpfähle, Hopfenstangen). Primeri imena: Kolovec, Količevo, Golovec in Golnik, Rantovec i. t. d. Petkóvec iz potikóvec t. j. potikov gozd (Heisterwald, Lattengehölz) od potik (Hagstange, Sommerlatte, schlanke Fichtenstange), ki se potakne raznim rastlinam plezavkam in ovijavkam za podporo, da se ob njih vstromijo, n. pr. hmelju, napčovemu fižolu, vinski trti i. t. d.

Izraze za stecken, stechen tvori slovenščina iz dveh korenov t. j. „pik“ n. pr. pičiti, zapičiti, pičati in „tük“ n. pr. vtekniti, vtikati, tičati. In tako najdemo pri Pleteršniku (I, 656) „nápič = natič“, palica, na katero se fižol (grah) natika, da se ob njej ovija. — Grah se ne natika na palico, ampak palica se napiči ali natakne zraven grahovega stebela v zemljo, da se šibka grahovina ob njej navpično vstromlja in popenja kvišku. Namesto sestave „natekniti, natikati“

pa rabimo tudi „potekniti, potikati“ in poleg „napik“ ali nápič“ tudi „potik“ ali „potič“ (Steckrebe) in „potika, e, f. (Fisolenstange) Plet. II, 185. — Samostalniki sestavljeni s predlogi naglašajo se različno, ali na predlogu ali na deblu, torej nápič, nátič ali napič natič. Pri sklanjatvi pa nekteri teh samostalnikov, ki so imeli v nominativu še naglas na predlogu, pomaknejo v nadaljnjih sklonih ta naglas na deblo n. pr. nápič, násad, nátič, prisad, závod — toda v genetivu: napiča, nasáda, natiča, prisáda, zavóda. — Toda ne vsi tako ali vsaj ne v vseh narečjih. Pleteršnik (II, 876) ima pravilno zabeleženo „zasip, zasípa“ s pripombo, da se naglašá tudi „zásip“. Zásip pri Gorjah je znano krajno ime, ki se z naglasom na predlogu izgovarja blizu da enozložno, in na vprašanje od kod? odgovarjamo večinoma „iz (z) Zaspá“ (ne Zasípa), „z Narta“ (ne: Na-èrta), „iz Nádgerce“ (ne: Nad-goríce). Pleteršnik (I, 674) ima k nominativom „natič“ tudi „nátič“ in „natic“ tudi „nátik“ le genetiv „natiča“ in „natika“. Sklepati bi se dalo po navedbi na 656. strani, da prav isto velja tudi za „nápič“, pa vendar naša poljanščina pozna menda le genetiv „nápča“ in pridevnik „napčov“ n. pr. napčov fižol (Steckenbohne). Iz tega pa sklepam, da je mogoče tudi poleg naglašanja „potik, potič“ še „pótik, pótič“ in da je dopusten iz „pótik“ (пóтикъ genetiv „potka“ in pridevnik „potkov“. Potkov gozdič t. j. les, v katerem sekajo potke ali napče, palice za potikanje ali napičevanje, je pótkovec ali petkóvec (Stangenholtz). Da celo korenski samoglasnik po izgubi akcenta lahko izgine sam izmed konsonantov korenskega zloga, nam kažejo razni primeri, kakor Zaspá, préska = préséka (Durchhau), záska = záséka (verhakter Speck), zátka = zátika (Stecknagel), vótká, ozek žep, kamor se nožič vtákne ali vtíka itd. (Plet. II, 787). — Ker smo že pri izgibanju ali izginjanju korenskih samoglasnikov, naj onenim še en primer, ki je potreben korekturę. V Ljubljanskem zvonu (XXX, 591) sem razlagal ime Skovec po haplologiji iz *skokovec (slap ali skočidalo). To menda ne bo držalo. Verjetneje se mi vidi sedaj, da je to prav Sitovec (Binsicht, iunctum) in sicer je zadnji od prostega „sit“ (Binse), Sítkovec pa od deriviranega „sítek, sitka“ (= sitec, Binse, Plet. II, 482). Če „sitkovec“ pomakne svoj naglas na naslednji zlog naprej, tedaj seveda vokal prvega zloga po izgubi akcenta oslabi na poluglasnik v obliki „sítkóvec“ in naposled popolnoma izgine s t vred, ki se je morda pretvoril na k potem pa z naslednjim k strnil v en sam konsonant. Primeri Snovik iz Sosnovik (t. j. borovík) s strnitvijo dveh sov. — Krajno ime Skovec imamo pri Mokronogu in pri Vélíki loki. Fiat

applicatio! Pa da se povrnemo še enkrat k krajnemu imenu Petkóvec nazaj, moram še opomniti, da je tu mogoča še druga razlaga. Po premestitvi (metatezi) konsonantov imamo poleg mogyla gomila, poleg netopir nepotir, poleg monastir tudi namastir i. t. d. Kaj velja, če ni morda i Petkovec izprevržen iz Tepkovec (Ort, wo Mostbirnen wachsen Plet. II, 664).

Če primerjamo Lukovec pri Mirni in pa Malkovec pri Mokro-nogu, pa se spomnimo na izraze „macesen, maprika, maklen“, ponudi se nam konjektura, da obstoji poleg „luk“ (Lauch) deteriorativna vsporednica „maluk“ (Aberlauch, scorodoprasum), od tod bi dobili Malúkovec ali Malúkóvec. Če primerjam Magolnik pri Radgonici (obč. Dole) in Magovnik pri Sv. Janezu v Kotu (obč. Sv. Križ pri Svibnem) z Golnikom pri Tržiču, ponuja se mi konjektura, da obstoji poleg „gol“ (Hegeling) tudi vsporednica „magol“ (Afterschlag, tenuiora silvae ligna). Meglenik pri Trebnjem bržčas tudi ni v meglo zavit vrh (Nebelberg), ampak Magolnik ali, kar je morda tudi mogoče, Maklenik t. j. maklenov gozd od „maklen“ (Afterhorn, acer pseudoplatanus), ki pomeni tudi trdoleskovino (Spindelbaum, evonymus); v zadnjem primeru bi bil Maklenik kapčovo grmovje ali trdoleskovec. Z zloženko Maklenik vzporediti je prosti Klenik (= javornik Ahornwald). To ime nahajamo v Vaški občini v Litijskem in v Šempeterski v Postojnskem okraju. — Tudi o raznih Mačkovcih kljub nemškemu prevodu Katzendorf dvomim, ali jih je izvajati iz živalskega imena maček (Kater), marveč se mi ponuja misel na rastlinstvo, torej mačkovec Salweide (salix caprea) ali pa Hauhechel (ononis spinosa); na kako deteriorativno vsporednico s „čok“ (Klotz) t. j. na „mačok“ skoraj da ni misliti. V Šentjernejski občini je vas Maharóvec, toda težavnega njenega imena si ne bomo razlagali morda iz osebnega imena „mahadravec“ („Schlotterer), marveč imam na slutu, da tiči v njem tudi gozdno ali hostno ime. Menda je Maharóvec z Boróvec (t. j. borovje, das Forchach) v enakem razmerju kakor Maklenik s Klenik, Magolnik z Golnik, Malkóvec z Lukóvec i. t. d. Seveda „borovec“ kot krajno ime pač ne pomeni posameznega borovega drevesa (borovec = bor, die Föhre), kakor sicer navadno, ampak borov gozd (t. j. skupino borovja, pinetum). Glasoslovno razlago od „b-f-h“ si mislim tako, da sta si **b** in **f** v mnogih primerih vsporedna: Bistrica Feistritz, Bluc Flitsch, boršt Forst, bor Föhre i. t. d., pa tudi **f** in **h** nastopata vsporedno: Fabjan, Fabjančič, Fabè, Fojke, Rafolče, fotiv (Bastard), fištrna i. t. d. na eni, pa Habjan, Habjančič, Habè, Hojke, Raholče, hotiv, hištrna i. t. d.

na drugi strani. Poleg „borovec“ je slišati v nekterih narečjih tudi „farovec“, a ta je z ozirom na našete vzglede lahko tudi „harovec“. Kot krajno ime se nam prezentira Farovec pri Pretrežu v Slovenjebistriškem okraju. Farovec je tedaj z obliko Maharóvec v istem razmerju kakor Selóvec (občina Sv. Janž pri Spodnjem Dravogradu) in Mesilóvec (pri Hajnskem v občini Sv. Peter na Medvedovem selu). Primerjati bi se dalo morda tudi Kronovo (gorénje v občini Sv. Peter in dolenje v občini Bela cerkev) in Mokronog, ki ga je prevajavec z obliko Nassenfuß duhovito(?) preložil na nemščino. — Kromnov (primeri morda češki Krumlov) dá prav naravno in jasno Kronov (stsl. *кромъ*, vstran, abseits) in Makrónov je kraj *nekoliko* vstran, pa hodi tja s suhimi ali z mokrimi nogami. Koliko imamo Stranj in Stranskih vasi! Primeri tudi Kronau (Kromnov?) in Kranska (Kromnska?) gora. Tisti, ki z veliko vnemo razlagajo krajna imena iz osebnih, bi bili morda zmožni Leskóvec, vca, m. in Leskóvica, e, f. (Haslach, coryletum — izgov. Leskóuc, Leskóuca) naposled izvajati iz laskavec (Schmeichler). Pri Curnovcu v Sromeljski občini Breškega okraja je skupina ali soseska štirih hiš, ki se imenuje Migovec, in na Kranjskem imamo pri Mirni vas z imenom Migovica. Meni ne pride na um, da bi ta imena izvajal iz „migavec“ (Winker, t. j. tisti, ki miga) ali iz „migalica“ (Zittergras), ampak si mislim, ko razvidim iz Pleteršnika (I, 290), da je *iga* = iva (Salweide, salix caprea) — mislim si, da mora biti igovec ali ivovec (Salweidengehölz, salicetum), igov ali ivov log in igovica ali ivovica da je igova ali ivova šuma (hosta) — in dalje si mislim, da sta Migovec in Migovica toliko kot Ma-igovec in Me-igovica iz deteriorativne vsporednice k „igi“ ali „ivi“, t. j. ma-iga (ma-iva). Pri igovnici (Jochwiede) je dvomno, ali je z igeserico ali ižesnico vred od igo (ižes, jugum) ali pa je iz igovine spleten roč. Ivje pri Podkraju v Radeški občini je ivovje (salicetum). Igljenik (eden v Šmihelstopiški in drugi v Velikološki občini) gotovo ni pušica za igle (Nadelbüchse), ampak le igličevje (Nadelgehölz) ali pa od kakega nadriknjige popravljen(?) Igovnik (ivovnik = ivovje, Salweidengebüsch). Primeri Jelševnik pri Dobljih in Borovnica pri Vrhniku in druge za Stolovnik (zgoraj na 460. strani) navedene iz pridevnikov na -oven izpeljane tvorbe. Ali se z imeni Migovec in Migovica sme tudi vsporejati ime Migojnice v občini Griže v Celjskem okraju, mi ni še jasno, slutim pa, dà. Še dve interesantni s predponko „ma“ opremljeni imeni naj omenim. Za Tržičem nad

Bistrico gori pod Košuto imamo dva vrha: Matisovec (Eibenwald) in Mecesnovec (Lärchenwald). — — Kolóvec nikakor ni kalavec (Klieber), ampak iz jelševih kolov vzgojeni gozdič t. j. jelšavec (das Ge-erlach ali Gerlach). Trnovec nikakor ni tarnavec (Jammerer), ampak trnov log (das Dornach) in tudi Cvelóvec ne more biti cviljavec (Winseler), ampak le Stvolóvec ali stvolov grm, oziroma grmovje (das Rohrach). Iz glagolskih debel izvedena nomina agentis so praviloma le osebe, ne pa kraji; — in skakavec (der Springer) ni kraj, ki skače, ampak vrelec, ki kakor živ skače po skalah, preneseno morda tudi kraj ob tem vrelcu. Kraji nič ne delajo, — ne celijo, pa tudi ne cvilijo in ne cvelijo. — —

Dr. Sketova pisma iz Bosne.

Priobčil J. Wester.

(Dalje.)

III.

Zenica, 12. avgusta 1878.

Pondeljek popoldne v taboru.

Dragi prijatelj!

Čez gore, na gore! Tako nekako se je zadnje pismo končalo. Nadaljujem pa hitro, ko smo istinito dovršili besede: Gremo na gore in čez gore. Spremljaj me na mojem potu in se docela zamisli, da si v Bosni in sicer v takem oddelku Bosne, kjer ni hiš, ne ljudi, ne duha ne sluha živega bitja, temveč samo visoko, pol polomljeno in strohnelo drevje, pravi pragozd, kjer se malo seka, temveč le veter gospodari.

Iz Žepč, od koder sem Ti po bitki s Turki pisal, smo se odpravili na pot v soboto ob 5. zjutraj, 10. avgusta, in sicer, ko je pet bilo, se je cela tretja gorska brigada pomikala naprej zraven Popradnice-potoka na planino Pribisavo. Ta dan je bil prvi iz Maribora sem, da smo prišli do dobre vode. Pili smo jo kakor vino. To je bilo naše odrešenje za ta dan. Vedno gremo naprej, seveda le počasi, jako navpik. Eno goro prekoračimo, nato zopet drugo; že smo upali, da se mora to nehati, ker se lepo zračno obnebje prikazuje skoz gosto goščavo, ali glej, ni konca teh visokih

hribov. Mi moramo vedno naprej in naprej. Živina, ki je za nami hodila in nosila, je spehana; večkrat je padala in moralo se je preložiti. Kanone so kaj težko dalje spravljali, kajti konji so se prazni komaj pomikali po ozkih potih. Gozdi so lepi, drevje je strašno visoko in debelo, največ je bukovja, tudi velike smreke se prikazujejo bolj in bolj. Lesú je veliko polomljenega; strohnelo je strašno veliko lesú, kar nam spričuje, da se nikdo dosti let že za gozd ne briga. Škoda tako lepega drevja!

Počitka pravzaprav ni nobenega na tem potu. S Pribisaveplanine smo šli na planino Javorje. Prišli smo ob $\frac{1}{2}$ 9. zvečer na neki prostor pred vasjo Bistrice. Tam se je tabor napravil; okoli in okoli se je straža postavila. Kuhalo se je stoprav zdaj. Ob 12. ponoči je bilo skuhano; moštvo ni moglo nič počivati, kajti potem se je moralo zlo kuriti v taboru. Ob treh zjutraj smo morali vstati, ob 5. smo odšli čez gore naprej na Gorčevico-planino. Ob 9. zjutraj se je zvedelo, da so Turki Vranduk zapustili. Mi smo šli navzdol proti cesti; ob $\frac{1}{2}$ 11. uri smo prišli šele na cesto. Tam nismo skoraj nič počivali, temveč korakali smo kar naprej, kajti povelje je bilo prišlo, da moramo še tisti dan v Zenico, eden marš od Vranduka dalje. Korakali smo, kakor je le bilo mogoče. Vse je bilo neizrečeno spehano od prejšnjega dne in tudi od današnjega pota z gor dol. Piti nič, jesti nič, moštvo slabo. Začeli so padati in po eni uri hoda jih je čez 50 padlo in zaostalo.

Vranduk me je zanimal. Tukaj so se po bitki pri Žepčah zbrali ostali Turki. Kakih 10.000 jih je bilo, ki so zastavili sotesko in klanec. Nadejali smo se hude bitke, ali odšli so bili v soboto in ob 5. zvečer je naša glavna kolona že bila tam.

To je za nas sreča, da so se Turki umaknili iz Vranduka. Vranduk je namreč kraj, stoječ sredi klanca ali soteske, ki je tri ure dolga. Bosna teče med visokimi gorami in pečinami, na levi strani Bosne zraven nje pelje ozka cesta. Na nekih krajih je tako ozka, da težko štirje skupaj marširajo. Pionirji so jo morali seveda popraviti, ker je bila razdrta. Trdnjavnica Vranduk stoji tako, da se iz nje vse vidi. Živa duša ne more blizu, ako kakih 1000 mož zasede ta hribeček, ki kipi v Bosno in skoz katerega pelje cesta. Take soteske še nikdo od nas ni videl. Jako smo se tedaj razveselili, ko smo slišali, da so se Turki umaknili. Zakaj so to storili, ni znano. Morda so se zbal, da jih ulovimo in postrelimo; kajti reče se, da je Travnik ravno padel in da jih druga divizija lahko od zadaj prime. Nato bi bili vsi izgubljeni.

Umaknili so se čez Zenico. Kakih 40.000 jih je bilo. Svoje strelivo so tam poskrili, ali to se je izjavilo. Prebivalci so v Zenici ostali in vsi donajajo orožje v naše roke. Žepče in Vranduk so vsi zapustili in dobiti ni bilo ničesar. Ob 2. smo zunaj Vranduka počivali dve uri. Napili smo se vode, kajti drugega ni bilo nič... Ob 1/2 8. smo prišli brez počitka v Zenico. Moštvo je bilo na slabih nogah. Lahko si misliš težave. Vsi častniki spričujejo, da še ni nikdar naša armada takih maršev napravila. Tisti večer se ni nič dobilo. Ob 1. ponoči se je meso razdelilo in potem so kuhali. Cele noči ni miru. Dež je tudi začel liti, kar je zdaj že vsakdanja navada.

6 In: Od 28. julija nismo bili pod streho. Vedno smo mokri. Od naše oskrbovalne kolone smo po več dni odstranjeni; enkrat pet dni, zdaj dva dni. Tudi danes še ni našega provijanta tukaj. Lajtnant Sen. profesor, je zdaj tudi pomagač pri trénu. Preživiti je težko toliko ljudi, ker se tukaj težko dobi kaj drugega ko včasih kakov sad.

Pozdravi mi vse skupaj! Zdravstvuj!

Sket.

*

Dostavek iz I. pisma gospe Gr.

Vitez, sreda 14. avgusta 1878.

1/2 3. popoldne.

... Danes taborimo pri vasi Vitez, štiri marše od Sarajeva oddaljeni. Povésno sena mi je ležišče in koloni sta mi miza, ki na nji pišem. Lepo dolino, krog in krog od gorá obđano, mi zre oko. Sredi po dolini se vije mala reka, ki nam daje vode in hladi naše ude, dobrota za vojake, s prahom pokrite. Čutim se pravega sinu matere narave.

Od 28. julija je nebesni svod naša streha. Več noči so nas temni oblaki rosili s svojo neprijetno, ker neprimerno močo in nam jemali ves počitek, kakor nam je svetila mila luna s svojo blede svetlobo. Kratko povedano: strašno nas je pralo in izpodmivalo. Šele sedaj sušim svoje stvari, ki bodo v kratkem neporabne.

Kljub tem zoprnim razmeram je moje telo še dokaj dobro; še vedno sem prav čvrst in že sam se čudim, da sem vse nasilne marše tako dobro pretrpel. Naši marši, posebno naše tretje gorske brigade, so bili taki, kakršnih ni še nobena avstrijska armada do današnjega dne prestala — tako trdijo stari, izkušeni častniki. —

Za to vztrajnost in za vročo bitko pri Žepčah smo dobili od Nj. Veličanstva cesarja že posebno veliko pohvalo.

Oskrbovanje je zelo težavno. Kruha nam manjka, ravno tako vina. Liter slabega vina stane 80 krajcarjev; za pol hleba komisnega kruha sem plačal 50 krajcarjev. Denar nima nobene vrednosti. Škatljica vžigalic stane 10 krajcarjev. Za denar se ne more nič dobiti, ker ni ničesar na prodaj. Marketendarji so vsi brez vina in kruha.

IV.

Sobota, 17. avg. 1878 v jutru ob 9.
na maršu.

Dragi mi prijatelj!

Iz Viteza smo korakali proti Busovači, veliki turški vasi. Dežela se vedno lepša prikazuje. Bil je praznik Velike gospojnice, 15. avgusta v četrtek. Domači ljudje so bili vsi praznično, lepo belo oblečeni. Šli so k maši; kajti prikazovali so se nam le kristjani. Turki so vsi odbežali. Pred Busovačo je stal na lepem travniku, čez kojega je peljala naša cesta, lep oblok. Skoz njega smo navdušeni korakali. Veliko ljudi je stalo okoli njega, ti so nas slovanski prijazno pozdravljali z „Živili“. Naši Slovenci so to pozdravilo z enakim odzdravom odzdravljali. Veselje se je bralo kristjanom iz oči, ko so videli, da potujejo njihovi zaščitniki v njihov kraj in deželo. — Na obloku je bil napis v dvojnem jeziku: v slovanskem in nemškem. Nisem si mogel koj napisati besed, ali zapopadek je: Bog poživi našega cesarja in njegove podložnike! Bog poživi vhod!

Ta dan smo od 9. do 2. marširali. Cesta je bila jako prašna, pot mučen. Mi smo bili prednja straža. Koliko dela, si lahko misliš. Eno uro dalje nego drugi smo imeli potem svoj tabor. Da je bil praznik, nismo za dobro znali; samo obed, ki smo ga stoprav ob 7. zvečer dobili, nas je malo spominjal na poseben dan. Zraven tabora namreč je tekel mali potoček. V njem so naši ljudje nalovili rakov in mi smo imeli dobrih in velikih rakov kot privržek, kojega smo seveda plačali sami.

Turke smo ta dan pred seboj gnali. Eno uro so pred nami bežali. Njihov tabor smo našli, ko so še ognjišča bila mokra. Ker jih nismo mogli zasačiti, smo se vrnili v tabor; ali oni so se, kakor se je izvedelo, zopet obrnili in se za nami podali, tako da so samo

eno uro čez noč od nas oddaljeni bili. Znali smo, da nastane v petek, 16. avg. boj. Zbralo se je neki 5000 Turkov skupaj, zasedli so klanec pred selom Kiseljak. Počasi smo se pomikali naprej. Naš polk je bil v rezervi, kajti dosti je že storil.

Ob 9. zjutraj se je že čulo pokanje naših pogorskih kanonov na gori vštric našega tabora. Puške se oglasijo in počasen boj se začne. Ob 10. je bilo hudo pokanje. Naši poljski kanoni so se spravili na precej visoke hribe in strašni poki so se razlegali od gore do gore, vragom na kvar. Strašno huda kanonada se je vnela. Tudi Turčini imajo kanone, pravi se, da dvanajst. Ob $\frac{1}{2}$ 12. je bilo najhujše. Naš polk je čakal povelja.

Ob 1. popoldne je vse potihnilo in cela kolona se je pomikala naprej. Lovci so bili ta dan najbolj v boju. Ranjenih je le jako malo na naši strani, tudi malo mrtvih. Turkov je precej ujetih in ranjenih. Bojišče so Turki precej zapustili, ko so se začeli naši kanoni glasiti. Mi smo jih zasledovali in podili, zato je bil pa marš tudi težaven. Turki, ki so bili ubežali, so se hoteli pred Kiseljakom utaboriti, ali mi smo jim bili za petami. Skoz vas Kiseljak jih je potem neki 4000 ali 5000 begalo. Mi, to je ravno naš polk, je dospel sem do Kiseljaka. Pred vasjo smo imeli malo streljanje. Lovci so morali več hišnih duri probiti, ker so bili ljudje v hiši zavarovani in so streljali ven na naše. *Sarajevo je bilo 1. 7. 1914 70 figure*

Kiseljak je bil Turkov prost, samo kristjani so tam ostali. Hiše so tukaj lepe ter zidane. Tukaj so že židovi, kajti dobilo se je pivo prvikrat na celem maršu. Pivo v steklenicah je bilo prav dobro, samo da nam ni bilo mogoče ga veliko dobiti. Peti bataljon je šel namreč zunaj Kiseljaka na nočno stražo ob 9. zvečer; kajti ob tej uri smo šele prekoračili selo Kiseljak. Ves dan smo bili tedaj na cesti. Prah je bil strašen; kadilo se je, da se ni nič videlo. Grla so bila strašno suha. Kuhalo se je opolnoči in juho smo jedli šele ob treh. Celo noč se ni moglo in smelo spati.

Drugi dan, to je danes v soboto, smo ob 8. zapustili svojo stajo in šli dol na cesto zunaj Kiseljaka, kjer ravno čakamo na glavno kolono. Zdaj med počitkom mi je nekaj časa in sem koj to spisal v spomin preteklih dni. — Moral sem nehati, kajti ravno, ko sem zadnjo besedo zapisal, je prišlo povelje odriniti. *X. 10*

Danes, 21. avgusta v sredo nadaljujem v taboru v mestu Sarajevo (Bosna Serai). V kratkem Ti popišem sledeče dni.

Od Kiseljaka gremo naprej. Vročina je bila 36°. Od vročine in prahu je moštvo kakor muhe padalo za cesto. Od štajerskih

polkov je več nego polovica popadala. Ogrski polki so kar kope vojakov vzadi puščali. Turška „karavla“ (stražnica) je 808 m visoko. Čez to goro je bilo težavno. Celo več častnikov je obnemoglo. Jaz sem težko hodil, ali s pomočjo vinskega duha in z močenjem senc in čela z vinom se mi je posrečilo strpeti to pot. Ob 8. zvečer smo prišli v Blažuj v tabor. Turki so vsi pobegnili pred nami in se razpostavili na visočinah okoli Sarajeva.

V nedeljo je bil dan zaželjenega počitka. Cesarjev rojstni dan se ni slovesno obhajal, samo godba enega polka je igrala cesarsko pesem in nekaj hurá-klicev se je čulo.

Na večer se je baterija podala naprej in začela s svincem pozdravljati gore sarajevske. To je bil znak sledečega dne.

V ponedeljek, 19. avgusta, smo ob 1/2 3. vstali, ob 4. smo že korakali proti Sarajevu. Naloga naše, sedaj iz Marojčičevega in Hartungovega polka in 31. lovskega bataljona obstoječe brigade je bila, na desni strani mesto zasesti in ga obiti. Ob 6. zjutraj se je na levi strani, kjer je prišla zraven Bosne divizija Tegetthoff, začela bitka. Kanoni so hudo pokali. Mi smo korakali skoz hudo zaraščene šume. Nam primeščeni kanoni so začeli na desni strani obstreljavati gore in njih vrhove, ki so bili celo obsedeni s Turki. Čez naše glave so žvižgale kanonske krogle, k sreči brez uspeha. — Slednjič dospemo do gor. Marojčičev polk na desni, lovski bataljon na levi, mi pa na desni strani Marojčičevega polka smo se naprej pomikali proti vrhovom sarajevskih gora. Hudo je pokalo. Turki so počasi zapuščali svoje „dobre“ pozicije, ali slednjič so morali zapustiti najvišje pečine, ki so jih bili zasedli.

Ob poldvanajsti uri smo prišli na vrh pečin, odkoder se nam je odprl krasen prizor. Pod nami se je razlegalo mesto Bosna Serai. Okoli in okoli je obkroženo s hribi in gorami. Od treh strani so kanoni izpraznjevali svoja žrela v mesto in v trdnjavo. Jako lepo je bilo videti z visokih pečin bombardiranje pod nami, potem plapolanje rdečežarečega plamena, ki se je vzdigoval iznad mestnih hiš. Vse ulice so gorele; več nego na šestih, sedmih krajih je mesto plamtelo. Težko smo pričakovali konca. Reduta (trdnjava) je bila še v turških rokah, ali ker smo jim bili s svojo baterijo za hrbtom in ker so druge baterije odspredaj zid tam pa tam razdejeale, se je posrečilo priti ob 1. popoldan v reduto ter tako mesto in trdnjavo vzeti. Ravno ob tej uri se je razlegal generalni marš med našimi četami. Vse je bilo veselo in radostno.

*rej to
"vzak
okraj"*

X korovki
polk; a tudi vsi moji popaki, Gorenci, to se vanj potujevale.
korovka je naraveli radi krofor dala premaghen kontinge
Na Dunaj ob slovenskem izpitu p. 1869 priselam mi je
revel gen. Marojčiči: "Taj bi že žel vnetat ~ Celovec,

Naenkrat nastane globoka tihota; pokanje poneha, le tam pa tam se je čulo pokanje iz pušk, kajti vnel se je bil hud cestni boj. Iz hiš so streljali ne samo moški, tudi ženske in otroci so po svoje pripomogli in veliko naših vojakov uničili. Ljudi, ki so streljali iz hiš, so naši seveda pobili.

Ob treh se je začela slovesna kanonada. Sto in eden strel se je razglasil med gorami, kjer smo mi do 1/2 7. zvečer čakali povelja, kam da naj se v tabor podamo. Godba je igrala cesarsko pesem, avstrijska zastava se je razpela in poveljnik se je ustanovil v „konaku“, t. j. v poslopju avstrijskega poslanstva. Zdaj po sedmih težkih urah se je mesto moralo vdati.

Mesto je precej veliko; hiše so lesene, ali vmes tudi zidane. Prašno in umazano je vse, kakor je to po turških mestih navada. Orožje morajo prebivalci vse oddati. Zaupati ljudstvu nikakor ni, kajti zbirajo se vedno čete, ki nas hočejo po gorah zasačiti. Straže so torej goste in služba je težka in jako pogostna.

Danes v četrtek, 22. avgusta, smo še v taboru v mestu. Kako dolgo ostanemo, ne vem, ali mislim, dalj časa; kajti dvomim, da bi se prej podali odtod, nego dobimo novih pomočnikov iz Avstrije. Med nami je novica, da še tri armade dojdejo. To je prav. Kakor se zdaj razvidi, ni drugače mogoče vse premagati, pomiriti in po avstrijskem smislu organizirati. Dežela se mora z mečem v roki priboriti.

Kako je mnenje pri vas, mi je neznano, ali radoveden sem ga zvedeti. Glede pošte omenim, da nimam iz Tvojih niti B. rok pisma.... Druge pošte nismo od 13. avgusta nobene dobili; takrat je bila zadnja od 6. avgusta. Zveza je seveda, kakor se vidi, slaba; kajti za našimi hribi so tudi vstaši in nas nadlegujejo, uničujevaje brzojavno vez i. t. d.

Dozdaj sem, hvala Bogu, vse dobro prestal. Ranjenih in mrtvih je bilo v pondeljek precej ali zelo veliko; broja natanko ne vem. Naš polk je ta dan samo dva izgubil; tedaj velika sreča. Zaradi tega je pa prej veliko izgubil...

S srčnim pozdravom do Vaju in Vajinih soprog in otrok
ostajam Vama vdan prijatelj

Sket.

*Ta suha pesemda med ognja - ta vdanost
kakor se časih vidi, zelo veselje za tatarski vojaški porok
do bi v tem vojaškem tonu
inil nčnjaka Jr Sketa?*



Dr. Fr. Ilešič:

Češki „Ljudje enega dne“ ali slovenski „Kontrolorji Škrobarji“.

(Konec.)

Predno sta se razstala, je Bogislav še povedal, da bi on zdaj že mogel imeti „lepo pozicijo na onem svetu“, pa ni si izvolil pravega časa. „Bilo je septembra, pa bi imel premalo ljudi na pogrebu, zato si je premislil; v tej dobi se koplje krompir in ljudje na kmetih ne utegnejo.“ Tako je Modráček zvedel, zakaj Bogislav ni šel na „študijsko potovanje v najtemnejši katekizem“. Doma se je Bogislav spravljal spat, pa ga je spet zamikalo, si pogledati „blesteči predmet“; odpre pisalno mizo — pa je li to paraliza ali kaj? V pisalni mizi je bil na mestu revolverja zastavljalni listek. Čisto je bil pozabil na to. Nato je legel, si potegnil pernico čez glavo in mrmral: Vse ljudi naj bi pogoltnilo brezдно, potem bi se on rad vrgel vanje — ves ta prizor bi naslikal in razglednico poslal Bogu z napisom: In philanthropos! . . . Pa že nejasnejše so misli v njegovi glavi; mislil je: Najbolje je, svoje notranjosti ne razkrivati ljudem . . . Kmalu je zasnul in krasno sanjal; v sanjah se je poravnal z vsemi upniki in z Bogom. Ko je bilo to vse izplačano, je resno pristopila k njemu Margherita v tisti opravi, kakor jo je imela v Hütteldorfu, in rekla: Nezvestnik, Vi ste na me pozabili? Obsojam Vas na življenje! — Bogislav je malomarno odgovoril: „Tout égal! Odhajamo s tega sveta tako naglo, da ni niti vredno, da bi si tukaj človek slekel površnik!“ —

Kakor vidimo, dejanja v tehničnem pomenu te besede v tem romanu ni; le epizode so, ki jih spajata Bogislav in „duh“ ljudi enega dne. Pravzaprav tudi v „Kontrolorju Škrobarju“ nadvladujejo epizode, ljubezenske afere Škrobarjeve; vendar ima Kraigherjev roman neki dogodek za vezilo epizod, namreč volitve v Št. Jedrti in priprave za nje.

Pa da ne jemljemo besede „dejanje“ v tem tehniškem pomenu, ampak v navadnem, vsakdanjem! Kar se v tem smislu godi v „Ljudih enega dne“, so večidel dogodki dunajski, torej dogodki v velikem mestu; le deloma junakujejo „Ljudje enega dne“ v Filistrskem gradišču in nekem sličnem češkem mestecu, kjer imajo davčni adjunkti — seveda tudi kontrolorji — veliko vlogo, vsi sami

Ne-pili. Toda rodom so „ljudje enega dne“ pač večinoma iz takih gradišč in njih okolice, ne le Modráček in Bcgislav, ampak tudi Svojsický, Šemrha, Olajz itd.

Kot ljudje, ki so iz majhnih krajev doma, pa baš zato v velikem mestu doživljajo svoje „katastrofe“, nalikujejo bolj Iličevim „Došljakom“ nego Škrobarjem; le toliko bi se dalo reči: Škrobar se čuti narodnostno na tujih tleh, na tleh, ki imajo svojo psihologijo, in v to psihologijo se ne vživi niti on niti ostali Kranjci, kakor se „Ljudje enega dne“ izgublajo v neumevanem življenju velikega mesta.

Sicer pa, kaj je pravzaprav „življenje“ teh „Ljudi enega dne“? Praktično reševanje ženskega vprašanja z moškega stališča.

Svojih „ljubezni“ junaki enega dne sploh ne štejejo, kakor Škrobarji ne; Bogislav ima svojo Olgo, ki pa ostane v ozadju, kakor Škrobarjeva Fani ali ona stara v Celju; ima svojo Ileno, ki je nekak par Škrobarjevi Ciliki; svojo Margherito Precioso Stello Matutino, drugo Tiliko s čarno poezijo; ima svojo romantično služkinjo. Škrobarjevo ljubezen z materjo in hčerjo je pa Bogislav prepustil davčnemu adjunktju Nepilu, nezakonskega otroka Svojičkemu, a svojemu najboljšemu prijatelju Modráčku nevesto, ki si je pred poroko hotela dobiti še lep „spomin“ na Dunaj, pa gospo Karolino, ki je bogata in mična kakor Filika. Seveda dunajsko mesto je veliko, zato ljubosumnost ne žanje tako lahko.

Živeč le v epizodah, smatrajo „Ljudje enega dne“ zakon za budalost in zvestobo za nepriroden ter zato nemoralen pojav. Tisti, ki zastopa pri njih filozofijo enega dne, Bogislav, pravi svoji Margheriti: „Da bi se pa zavezal z menico za večno ljubezen, tega ne smeš od mene zahtevati. Bojim se, da bi mi enkrat mogla biti prezentirana v hipu, ko bi je ne mogel plačati. Čuj, ta gorski potok, ki se dvajset korakov odtod žuri med milijoni ničevnikov; enkrat kipe njega bregovi kakor steklenica napolnjena s šampanjcem, drugič odkriješ pod uvelim listjem jedva sledove voda, včasih usahne docela — in vendar je vse odvisno le od teh nekoliko oblakov na nebu, ki so mi že prefadni, nego da bi o njih pisal lirske pesmi! A po mojem srcu naj bi stalno strujala ta trepetajoča strast? Niti ti niti jaz ne smemo česa takega obetati, ker bi to bilo grešno. Slutimo sicer nekaj kakor večnost, a večnost ni v nas — je samo odlesk te neminljivosti, ki jo vidimo okrog sebe. Kakor zrcalo ni krasno, zato ker se je v njem gledala Helena, tako ni v človeku večnosti, zato ker je mogoče zaslediti nje odraz v njegovih očeh...“

Kolikor ljudje enega dne niso na „dostaveničkih“ (rendez-vousih) ali ne spijo doma, boreč se z usodo, ki jim je vzela noč in denar, hodijo v urad — pa često prav pozno! — iz urada v gostilno na obed, po obedu v kavarno, pa na večerjo v gostilno, kjer se pije in igrajo karte čez polnoč, potem gredo zopet v kavarno ali tudi „drugam“ — a pozno proti jutru domov se malo naspat! Pa zopet v urad, v gostilno, v kavarno itd.; a sredi zadimljene atmosfere „Modrega Šimla“ ali sifilitične družbe „na kliniki“ se jim nekaterim v poznih nočnih urah zbudi filozofski duh, da prereštevajo problem človeštva in malega naroda.

Nekak ekstrakt ljudi enega dne, Bogislav — menda brez primka, saj je tipus! — v takih hipih silno kritikuje Čestvo. Tako-le govori (I., 64): „Morda ne mislite pomoči narodu iz njega politične mizerije s pesmicami, kakor misli univerzitetni docent ozdraviti izlumpanega jetičnika z raznimi praški? Ne! Temu je treba močnih jedi, špeha in vina — a predvsem rednega, pravilnega življenja! In tako ne pomorejo nam niti pesmi niti politične besede, dokler se ne dvigne javna nravnost na prejšnjo višino, dokler delo za narod ne preстане biti egoistična gonja za karijero . . . Mali narod, ki kupuje odloženo obleko, se ponaša v njej, a ne opaža, da ni zanj sešita, da se mu škrici vlačijo po zemlji. Ne boste videli nobene čebele, ki bi, ko zasliši na lipi liščka, priletela v ulj, preložila njega spev v čebelji jezik in ga izdajala za vzor lirike. Češki narod bi imel pravo do svojega življenja in večnega obstanka, da bi le samo kak takšen eksistiral . . . Je-li kakšna češka kultura? Je-li češki narod? . . . Da, je nekak češkonemški narod, in to smo mi! Jezikovni amfibiji! Naše kelištvo je neuničljivo . . . prejemati obhajilo pod obojim, sprejemati v sebe vse češkonemški. Kaka nedoločena, neoklesana osebnost vznikne iz tega! Zakaj nas tujina ne more razpoznati? Ker smo hermafroditi! . . . Čim dobi injekcijo v podobi tuje besede, postaja njegova hrbtenica mehka kakor kaša. Pa ni ponosa v njem, če more kje pokazati, da je Čeh, ampak če more to Kajnovno znamenje čim najbolj zatajiti! . . . In ponašamo se, kako se baje naš narod uči tujih jezikov. To je pravzaprav žalosten faktum, ker svedoči, kako je naš narodni karakter oslavljen. Naravno! Naša kultura je po devetih desetinah nenarodna . . . Ne pomagajo nam moralni zaupljivi soneti in razni navdušeni opomini à la: Majhen je ta, kdor je izgabil v sebe vero in pod. Ne pomore vera, če pa nimamo milijonarjev, kateri bi čelili odpadlemu plemstvu, ki se v najboljšem slučaju posmehuje naši bedi . . . Smejem

se vaši kulturi, vaši izobrazbi, vaši vedi in umetnosti, radi katerih potujete bogve kam v tujino, kakor da bi si eskimak prišel v Italijo po malo solčne zarje — smejem se temu, ko pa se tla gube!...

Bogislav je trdil, da je češka literatura mesečna — sam odlesk tujih literatur. Jarda ga je opozoril na celo vrsto čisto čeških pisateljev. Tu je pa Bogislav odgovoril (I. 114): „Pred vsem jih ni cela vrsta; potem: nekoliko teh izjem potrjujejo pravilo in tretjič: spadajo v glavnem starejši dobi. Pa so začeli pri nas podirati takozvani kitajski zid — no, in zdaj so Čehi kanal, po katerem izmenjuje svoje misli zapad z iztokom in sever z jugom. Izkazali so nam isto službo kakor ta, ki z otroka strga pernico, češ, da je ovira njega gibanju... Nikakor ne, da bi se zaprli od sveta. V trgovini, v obrti, v socialnih idejah — ne! Ali kakor imamo v svojem srcu mesta, ki so tujim nepristopna, ki jih čuvamo pred duhom vnanjega sveta — tako ima narod svoj intimni kot, svoj čisto privatni duševni imetek, namreč svojo umetnost, svojo literaturo, ki je tem krasnejša, čim popolneje se mu posreči, jo očuvati tujih vplivov. Tu se mora kitajski zid postaviti iznova, mnogo višji nego prej. Cela vrsta literarnih Kolumbov nam je hotela pomoči: Eni so nam privražali tuje zlato. A kaj so delale naše ostale dojlje z narodom?... Poglejte naše prevajateljce! Ni v francoščini, angleščini in drugih jezikih humbuga, ki bi ga brz ne prenesli v češčino... Kaj mi je do Hekube? Kaj mi je do Linggov, Hamerlingov? Naš mali narodič, ki ima vzdrževati Matico, Pošumavsko Jednoto, Komenskega itd., plača tisoče za prevode humbuga, ki ga odtujejo njega lastnemu duhu — samo da bi bili vsesvetovni, da bi se nam ostali porogali! Duševni parvenui!...“ Ali je mogoče se zadržati smeha, čitatelji: „... štirideset zvezkov. To je krasen in imeniten rezultat življenskega dela nežnega in ginjenega pesnika...“ Tlačeni narod, zahvali se mu! Bil je nežen in ginljiv! Lastnosti, katerih v svojem boju najbolj potrebuješ. Je sicer zaslužno, okopavati krompir ali ukvarjati se z govedorejo — ako pa hočete, da bi rastli, si morate kupiti 40 zvezkov nežnega in ginljivega pesnika, v katerih je dal pot svoji pesniški grži!... Kakor marsikatera visoka osebnost, ne morda iz dobre volje ali iz ljubezni, marveč samo, da bi imela mir od neumorno nadležnega prosilca, tako dovoljuje kneginja poezija tem nad mero pridnim pesnikom napisati tu in tam dobro stvar. In vendar se imajo za mnogo višje obrtnike nego so drugi. Pisatelj romana je baje daleč zaslužnejša stvar nego ta, ki vzgoji ljudstvu čredo merjascev, dasi se s časom v liste iz onega romana previdno zavijajo posmrtni ostanki tel

živali. Enako zahteva pesnik mnogo več slave nego pek. In vendar praviloma delata oba večinoma ponoči in pek izdelata tekom življenja, če mu je usoda prijazna, enako število žemelj, rogličkov in prest kakor pesnik sonetov, romanc in tercijn . . . Imamo nekaj dobrih avtorjev. Žalibože, vsak trpi za nekakim nedostatkom. Na pr. pesniku M. ne manjka k nesmrtnosti nič drugega, nego da bi umrl. Močno si koristi, ako stori to iz gladu. Bo brž javno kanoniziran za narodnega mučenika in literarni historik mu ob popustitvi taks prisodi naslov in karakter „velikega talenta“ . . . Zakaj literatura pada? Ker prestaja biti umetnost in postaja obrt. Žurnalista mora dnevno pisati članke, romanopisec je sklenil pogodbo s svojim založnikom, dramatik ima kontrakt z ravnateljem . . . Apolo je bil nekdanj voditelj Muz. Dandanes si je uredil tvornico za svečke in milo in komanda nad Muzami se je polastil državni pravnik . . . Žensko vprašanje se sili v ospredje in lastnosti žen prehajajo tudi na može: čim češče nove rokavice, novi klobuki, nove knjige, nove ideje . . .“

Kakor je videti, je Bogislav v nekih stvarih radikalen, a v razmerah, kakršne so in ki jih tudi on ne poskuša izpreminjati, je njegovo stališče temelj odpadnišva; v njem že rezonira prikrit odmetnik, ki konstatira le težko bolezen, leka pa ne išče.

Škrobarjev Rupnik odklanja Slovanstvo; Bogislav se ne zmeni za dunajsko „Slov. Besedo“ — ne bi mu bilo treba hoditi tja zato, da ujame hčer kakega dvornega svetnika — ampak zato, da pride v slovansko kulturno smer in si s tem počehi dušo on, pa literati, ki v njih pogreša češko dušo.

Roman „Škrobar“ posega bolj v javno življenje nego „Ljudje enega dne“ in hoče biti tudi nekako navodilo za razvoj slovenskega naroda v Slovenskih goricah, toda sredstvo v dosego tega nemena ni pravo; zakaj glavni junak, ki daje romanu značaj, je ženskar in ne politik ter je kljub tistim efemernim Filikinim glasom za razvoj javnosti brezpomemben.

Česa naj bi se učila inteligenca od Škrobarja za narodno življenje? Škrobar sam je negativen in brezpomemben. In vendar hoče avtor, da bodi njegov junak tisti svetilnik, ki naj sveti iz teme v dan. Pa očitno je hotel avtor s Sevrom namigniti, kje je rešitev. Ta mož pa le včasih malo pomodruje z besedo, a njegovih činov sploh ne vidimo. To je bil Vaclav Hrubý podjetnejši: glavni junak romana je bil obenem avtorjev filozof t. j. on sam.

„Ljudje enega dne“ so — bržkone žive več, t. j., ko ne uživajo — veliki pesimisti, črnogledi mizantropi; vsaj Bogislav, ki je „človek

enega dne“ vsled svoje obupane in obupne filozofije. Čemu živeti, ko pa niti resnica niti dobrina niti popolnost niso mogoče? ... Živeti zato, da bi se naučili latinske gramatike? zato da bi svojega krojača oskrbovali z naročili, ali da bi v restavraciji, kjer oledujemo, imeli en konto več? (II, 76). Človeštvo je slično staji živine, zaprte v ograji, iz katere ni osvoboditve. Bega zmedena, se ubija, poedine živali vtikajo glave med late, da jih ne morejo nazaj dobiti ... Ene iščejo odprtino pri zemlji, druge skačejo v zrak. Cela vrsta je takih, ki vidijo vzrok svoje nesreče v kateri svojih tovarišic in se spuščajo z njo v besen boj — ko si nalomijo rogove, se nekoliko umirijo. Filozofi te črede legajo resignirano v sredino, da bi se rogali ostalim. Imajo pravico do tega, ker so to vse že davno preživeli. Toda vse modre razprave in vsi duhoviti izreki jim ne pomorejo čez ograjo in včasih dajejo z glasnim bučanjem na znanje svojo breznadnost in obupnost. Bogislav obžaluje, da se ni narodil kakor prase! Domov zvečer ne gre rad, ker se boji, da bi moral razmišljati o Bogu, ljudstvu, narodu in filantropih, „kar bi bilo odločno na škodo čitateljev,“ rajši gre v ponočno kavarno ... Čemu hrepeneti po slavi in nesmrtnosti? Saj bodo veliko večino naših potomcev tvorili le glupci — za tako nesmrtnost se zahvaljuje (I, 127). Bogislav je nihilist poezije, zlasti lirske, vede, morale, šole itd.

Mislim, da je Vaclav Hrubý storil prav, da je „Ljudem enega dne“ dal značaj humorističnega romana; dočim so v prejšnjih poglavjih le poedine, a gosto sejane opombe humoristične, je zadnji del, odkoder se nagiblje k zaželjenemu dne smrti, ves humorističen v celotnih svojih prizorih in situacijah. Tak konec je pri „Ljudeh enega dne“ nele psihološki utemeljen, ampak ustreza tudi „svetovni pravičnosti“: naj žive in se mučijo, makari kakor Šemrha, ki mora doma spati, ker nima denarja, da bi si nakopal težko bolezen, takozvanega „mačka.“ —

Namen te razprave ni bil niti najmanj, morda buditi kak sum, da Kraigherjev „Škrobar“ ni izvirno in samostalno delo. Zanimala me je le stvar, to je, sličnost problema, ki sta se ga lotila na severu Čeh, na jugu Slovenec: slabo delo v narodnih manjšinah, a močno v ženskih „večinah.“

Pripominjam le še, da je Hrubega roman zadel ob močan odpor prizadetih krogov. Roman je bil gotov že l. 1906 in ponujen nekaterim praškim založnikom, a nobeden ga ni sprejel. „Ne motim se,“ pravi urednik „če rečem, da avtor v marsičem spominja na Wilda, dasi je njegova šola bila bolj v Franciji nego v Angliji.“

Književna poročila

Ksaver Meško, Mati. Dramatska slika v treh dejanjih. Založila Katoliška bukvarna. V Ljubljani 1914. 80. 124 str.

Meško je mehka, sanjava duša, ki išče zlasti v zadnjem času povsod ljubezni, velike in tople, a je ne more najti nikjer. Tudi glavna misel njegove „Mater“ je ljubezen in sicer ona do domovine, ki mora vzplamteči v vsakem srcu v tak ogenj, da so vse druge ljubezni v primeru z njo le zublji, ki se ogrevajo ob nji in rede od nje. Kdor izgubi ljubezen do domovine, ta izgubi svojo oporo in tla pod seboj, da pade.

Dejanje se vrši v Strelčevi vili ob večjem trgu na Slovenskem. Gospa Strelčeva, inženirjeva vdova, ima tri lastne otroke Milana, Ivana in Tinko ter rejenko Silvo, s katero pa ravnajo vsi tako, da ne more čutiti, da je najdenka. Milan je umetnik in se je izneveril očetovim in materinim nazorom o dolžnosti glede domovinske ljubezni ter se odtujil domovini. Ivan je dijak, a v časih, „ko je v slavljениh naših zavodih, teh hčerkah tuje, vedno nam pisane matere tako: Vse se sme: Sestanke sme imeti v prvem mraku in v pozni noči s sladkim svojim dekletcem vsak trinajstleten fantiček; pohajati sme vso noč po vseh kavarnah in vseh zakotnih krčmah; in vsak, ki hoče, si sme napiti jetiko in si nakopati druge čedne in nečedne bolezni; z dvanajstimi leti se sme k vsaki gledališni predstavi, kjer se razkazujejo gole in polgole ženske, vse to se sme; a navduševati se za domovino, za rodno zemljo, za jezik materin, ne, tega se ne sme, to je zločin in greh, ki ne bo odpuščen ne na tem, ne na onem svetu“ (II, 10). Ker se je navduševal za domovino in se udeležil v svojem mladostnem navdušenju neke domorodne demonstracije, je bil izključen iz šole. Obupan in užaljen zapusti domovino in odrine v Ameriko. Silvi postane naenkrat življenje v Strelčevi vili iz nam po večini nerazumljivih vzrokov neznošno, vzbudi se ji zavest, da je hči ceste, in kot taki želja po gozdu, po ciganskem življenju. Pobegniti sklene s ciganom Šandorjem. Ko pride ta ponjo, razodene Silvi Milan svojo ljubezen, po kateri je nekdanja rejenka hrepenela. Zavrnenj zakolje zaljubljeni umetnik v svoji strasti Šandorja. Zato mora v ječo, Silva pa izvrši svoj sklep in ubeži k ciganom. Tudi v sliki nastopajoči Križnik, logar trškega grofa, mora iz trga na drugo mesto, ker se je odtujil domovini in sta župnik in gospa Strelčeva proti zakonu Tinke s človekom, ki ne čišla zemlje, ki mu daje vsakdanjega kruha, češ da se more roditi iz takega zakona samo zlo; vsled česar odkloni Tinka Križnika že sama od sebe, dasi mu prizna svojo ljubezen. Tako ostanejo izmed oseb dramske slike v prejšnjem krogu samo še župnik kot propovednik domovinske ljubezni in zvest svetovalec Strelčeve družine ter gospa Strelčeva s Tinko. Obe trpita omenjene življenske udarce s tiho vdanostjo, a medtem ko je pri prvi kot izkušeni ženski in materi to razumljivo, je Tinka na vsak način premladostna mučenica s prevelikim Marijinim sijajem.

Meško bi bil rad domovini Mesija in iz ljubezni do nje je napisal svojo dramsko sliko. Da bi izrazil svojo vzvišeno misel v obliki drame, si je izbral omenjene osebe. Te je rodila torej vodilna misel, ki ni vzrasla v kaki v drami nastopajoči osebi, ampak v pisatelju samem, ki govori iz vseh oseb. Zato so osebe epizodne, bolj ali manj kratkega življenja, glavna misel jih po potrebi privaja na

oder in odvaja z njega. Zato mislijo tudi mlade osebe pretežke, premučne misli, starejše so pa premalo trdne in brez prave avtoritete. Mladi se niti ljubiti ne upajo prav. Od župnika in Strelčeve ponavljana trditev o zli usodi domovini odtujivših se oseb jih tišči k tlom in zabranjuje tem in onim naravni razvoj misli. V tehničnem oziru je Meškova slika zmes realistične in romantične struje z vsemi starimi rekviziti (v viharni noči se vračajo nesrečneži drug za drugim pod domači krov i.t.d.). Dvogovor je zlasti v prvi polovici skoro brez izjeme dolgočasen in predoktrinaren, šele v drugi polovici oživi. Namen, ki ga je imel Meško s svojo sliko, bi bil dosegel veliko lepše, ako bi nam bil podal kos tragedije, ki se odigrava pred njegovimi očmi na Koroškem. To bi bila tragedija tudi v slučaju, da bi je nam ne ponudil v obliki drame. Oprostiti pa bi se moral svoje sanjivosti in vseh političnih in stanovskih ozirrov. Okovi so najtežji za umetnika.

Florijan Golar, Kmečke povesti. Knjižnica „Slovenskega ilustrovanega tednika“. III. zvezek. Založila „Zadružna tiskarna“ v Krškem. V Ljubljani 1914. 80. 193 str.

Florijan Golar nam je podaril novo knjigo, ki jo homo čitali vselej, kadar nas bo žejalo po sočni preprostosti, mirni naravnosti in dobri volji. Sedem črtic, povestic, pravljic, ali kako bi jih imenovali, vsebuje in ena je bolj bogata od druge, polna bujne vsebine. Koliko spominov iz otroških let je nanizanih v venček; že davno pozabljeno vstaja vnovič pred nami, napol zabrisano se osveži znova. S samim „Lovcem Klemenom“ se srečamo, ki je v obupu, ker so mu prodali še konja, gnan od lovske strasti in v trdni preveri, da mu bodo v bodoče srne in zajci sami tekali pred puško, nameril puško proti samemu Bogu, ki je visel na križu pod hrastom sredi polja. Kazen mu ni izostala: sam hudič ga je gonil na divjem lovu, ki sta ga doživela kmet Štefan in tkalec Peter. In mimogrede slišimo o kmetu Kordi s Posavja, ki je hodil s sekuro, ki mu jo je zasadil hudič med divjim lovom v pleča, po svetih Višarjih. — Groza nas obhaja pri povesti o „Alenčici in zmaju“: kaj bo z lepim dekletom, ki tako srčno ljubi svojega Pavleta, ko bo stopila v studenec k zmaju? Tresemo se in lasje se nam ježe ob misli, da je izgubljena; ali že je skočil njen fant za njo v tolmun. In na zimo sta se poročila bahato in košato, kakor se spodobi. — In kdaj smo že čuli „o hudem kovaču“? Velik je bil in silen, pa dobrega srca in duše; vdovec je bil in majčkeno punčko je zibal, ko matere ni bilo doma. Neroden pa je bil tako, da ji je pozabil dati jesti in piti. Punčka je močno jokala in se ni dala vtolažiti; hudo mu je bilo zato in nobena druga razlaga mu ni ostala, kakor da je uročena. Kje je tista baba, ki jo je urekla? Zmel in zdrobil jo bo. In že je na materin nasvet pristavljen lonec z vodo in tri slamnate bilke iz zibelki plavajo v njej; kadar bo voda zavrela, takrat bo prišla. Tedaj pa se je zgodilo, da je prišla po cesti naravnost proti kovačnici mati njegove nove neveste, zaljubljene Minice. Koliko je bilo samozatajevanje in premagovanje njegovo; kajti rad jo je imel, a jo je moral vseeno nabiti! In koliko je bilo truda, da so se mati potolažili, da se je dosegla sprava in je hudič kovač stopil v zakonski jarem svoje Minice. — Začudimo se, kako je bilo mogoče, da sta se lepa „Katica in hudič“ ljubila? S svojim fantom se je sprla Katica, vdovca Beloglavca je napadila in tistikrat se je zaljubila v samega hudiča, ki je bil zal fant in strašno zaljubljen. Kako se tresemo za njeno nedolžnost in že bi bilo kmalu prepozno, da ni cerkovnik Matija sredi noči, preganjan od živalic in vsled bliskanja hudičevih kopit v mislih, da se dela dan, potegnil za premili zvon svetega Andreja. — „Dve nevesti“ je imel Zrinjčev Andrejko, pastirico Mirtovo Tončko in zakleto grajsko gospodično, ki

se mu je pokazala med pašo v podobi velike kače s srebrno krono na glavi. Ko je Andrejko dorastel, se ni več zmenil za grajsko in zato je morala Mirtova Tončka še na poročni dan umreti. Princezinje pa še tristo let ne bo nihče rešil. — Lepo, da ne more biti lepše je popisana „Pastirska ljubezen“ Metke in Janezka, ki sta se visoko na planini v cerkvi svetega Matevža in v krogu svojih ovčic tako presrčno ljubila, da je imel sam svetnik veliko dopačenje nad njima. Jeseni, ko sta gnala v dolino vsak na drugo stran, sta se zmenila, da pride Metka o Božiču v Janezkovo faro k maši. Ali bilo je ni ne o Božiču, ne o Veliki noči, in ko je prignal spomladi Janezek na planino, je pasel tam star dedec, ki je povedal, da je Metka o Božiču umrla. Tedaj je planil Janezek v cerkvo in po lestvici v zvonik ter zazvonil kakor prejšnje čase. Obilo romantike in vendar kal realizma!

Vse te zgodbe so nekako resnično neresnične, a tudi v vsej svoji namišljenosti globoko občutene. Lirika sili povsod na dan in zlasti, koder opisuje Golar naravo, se pozna, da se je trudil potlačiti jo s silo, kar se mu pa ne posreči zmerom. Ljubezni, posebno otroške ljubezni, pa tako ljubko še ni naslikal zlepa kdo.

„V Leščevju“ je črtica, ki spada sicer pod široki naslov „Kmečke povesti“, a je v vseh ozirih na čisto drugi podlagi zasnovano delo, donesek k psihologiji naravnega in nezavednega zločinca — otroka. Desetletni deček Ajko sklene v užaljenem ponosu, ker je oče namesto njega, kakor prej zmerom, vzel s seboj v gostilno prvič mlajšo sestrico Špelico, da se mora strašno maščevati. Kakor same od sebe mu padejo v oči strupene jagode, ki jih da Špelici jesti. Krasno je slikano premišljevanje, kaj bi ji storil, da bi umrla in okrutnost dečkova, ki še celo v trenutkih, ko vleče svojo onemoglo sestrico med gromom in nevihto domov, ne more premagati strasti, da je ne bi neusmiljeno sunil. Golar je pogledal globoko v otroško dušo in tudi mnogo videl.

Velika naslada cele knjige je bogata zakladnica Golarjevega jezika. Zlasti v izbiri priimkov se lahko spoprime s komerkoli. Glavna vrednost knjige bo pač ta, da jo z istim užitkom lahko čitata inteligent in preprost človek. Drugod bi mu jo odtetali z zlatom, pri nas so jo morda samo z — bakrom.

Felicijan.

Meško Ksaver, Mladim srcem. Drugi zvezek. Izdala in založila Družba sv. Mohorja v Celovcu. 1914. 8^o. 96 str.

Šestero črtic, deloma že znanih, je zbranih v tej knjigi. Kaj pravi v njih Meško mladim srcem?

„Videl je srečo“, pravi avtor v prvi črtici; to je bila 14letna deklica ob liljah na gredi, nedolžnost. — Blejsko jezero je nastalo iz solz, ki sta jih jokali nesrečna mati izgubljenega sina in pa Mati Božja iz sočutja do nje. Bilo je to takrat, ko se je v naših krajih pač že razširilo krščanstvo, a se je marsikdo izgubil nazaj v poganstvo; tako tudi zli sin one matere, ogljarke na skali današnjega Blejskega gradu. Motiv spominja na nastanek Skaderskega jezera, kakor ga prikazuje narodna pesem. — „Moji mali“ so nekateri učenci in učenke, zlasti originalni med njimi. Včasih bi človek kar odbežal iz šole od silne nervoznosti in vendar blagoslavlja razposajence. — S sosedovim Petrčkom je avtor nekaj stvil ob potoku mlina, delal klopotce, se veselil Velike noči itd., a Petrček je umrl; v spominu nanj gleda svojo lastno mladost. — Petelin in gosak, junaka sosednjih dvorišč. Resnična zgodba o sosedih, ki se prepirajo radi petelinov in jih maščujejo na gosakih. Najrealističnejša je ta-le zadnja črtica; verno je posneta po življenju. Avtor zajema tu iz spominov svoje otroške dobe, ki jo je prebil v Slovenskih gorah.

Na nje spominjajo imena tamošnjih narodovih jedi, kakor je pač tudi „Petrček“ zares živel v njegovi domovini. — In sodba o knjigi poprek? Slike, kakor je prva, otrok sam ne bo čital z zanimanjem, ker nedolžnosti še ne vidi — kot objekta pred seboj. To je kardinalna zmeta mnogih mladinskih pisateljev, da stavijo nekatere svoje objekte otrokom pred oči, dasi otroci onih dejstev še ne morejo videti. Vobče pa je reči, da je ta drugi zvezek Meškovih mladinskih spisov epičnejši in zato primernejši, nego je bil prvi. Seveda je pri Mešku stvar taka: če pusti avtor svojo liriko, izgubi tudi poezijo, to čutimo pri tej knjigi. Seveda s tem ni rečeno, da bi otroci knjige ne jemali radi v roke. Segali bodo po njej tem rajši, ker jo krasi precejšnje število slik. Le oglej si na pr. sliko na str. 16, kako „prijatelja stavita mline“, ali sliko na str. 25, kako stric kovač pripoveduje bajke, ali „Lekseja ob prepadu“ str. 69. Ne vem, če bo slika „Petelin filozofira“ (str. 75) pomagala mladim čitateljem razumeti njegove besede o „drugih bitjih njegove vrste“ in o racah, ki so „šele na prvotni stopinji razvoja“. Za odrasle je petelin — filozof vsekakor originalen pojav.

Nik. Voznik.

Slovenske večernice. 68. zvezek. Izdala in založila Družba sv. Mohorja v Celovcu. 1914. 8^o. 160 str.

Glavno besedo ima **Kostanjevec**, začetek in konec, uvodno in zaključno povest. Njegovo „Novo življenje“ je povest, ki naj bi predočila ljudstvu potrebo in pomen dobre šole z dobrim učiteljem, posojilnice, mlatilnice in podobnega. Obenem je povest, v katere pripisu se pisatelj nekako opravičuje pred bralci: oprostite, da moj junak ni poginil klavrne smrti, ampak pregnal lenobo in se vzdignil k novemu življenju dela. Gospod pisatelj sam se je pri svojem pisanju seveda skrbno ogibal vsake „novotarije“ z blagim namenom, le drugim koristiti in — tudi to je nekaj, „Gozdarjevi spomini“ pa so konglomerat različnih dogodkov, brez posebno tesnih stikov. Zgodovina poštene, dobre hribovske vasi, zaverovane v svojega učitelja in župnika, brez vsake gostilne in brez hrepenenja po dolinskem pohujšanem svetu, ki se je čez noč spremenila v kraj cvetoče industrije, pijanstva in skratka vsega — hudega. In vse to se je posrečilo enemu samemu človeku, ki se mu nazadnje ne da ničesar drugega očitati, nego zdrav egoizem. Pisatelj se menda drži pregovora: namen posvečuje sredstva, zato z mirno dušo — poleg mnogo drugih primerov — meščanstvu očita najhujše. Na mnogih mestih smrdi kar po hujskariji. Ne vem, če si bo družba na ta način „morda pridobila novih čitateljev.“

Dr. **Iva Česnika** „Kristus“ je črtica iz umetniškega življenja. Ako bi bil čas dejanja za par stoletij nazaj pomaknjen, bi ji ne bilo ničesar podtikati, tako pa nas neprijetno dirne, ko slikar Angelo „smukne v kupé drugega razreda in udobno sede na mehko klop.“ — Pri **Ksaverju Mešku** bi naj židovstvo v srednjem Štajerju predstavljalo tudi nekake kobilice za slovensko ljudstvo, ki jih pa Bog strahovito kaznuje. V izražanju tihe žalosti je v Mešku precej mojstra in tudi splošna stvar ni slabo pisana. — **Pavel Perko** se strogo drži svoje teorije: za senco greha neizprosna kazen; zato se mora njegovemu „Goljufu“, ki pravzaprav niti goljuf ni, zmešati med gromom in bliskom in brez vsake prepričljive motivacije in samoumevno mora tudi umreti. Zakrknjenemu grešniku, ki ves svoj živ dan ne premišljuje drugega, kakor kako bi grešil, ne pride vest pri najmanjšem do živega. — Dr. **M. Dolenca** „Pravdarska strast — gotova propast“ je povest, ki naj ustavi marsikoga, na poti, ki vodi, če že ne v kaznilnico, pa v gotovo nesrečo in pogubo*, precej zadušljivo pisana. — Od poetov naletimo samo na **Josipa Lovrenčica**. Ni samo suho zlato, pa vendar tudi katero zrnje vmes. Prvačijo pač „Litavski motivi“ in

„Vipavska romanca“; ali zdi se nam, da nam je zvenelo pred nedavnim že nekaj podobnega, po ušesih. „Zahvalnemu psalmu“, poeziji v prozi, pa manjka svetega zanosa.

Felicijan.

Koledar (Vestnik) XXIX. šolske Družbe sv. Cirila in Metoda v Ljubljani za navadno leto 1915. Izdalo in založilo vodstvo V Ljubljani, 1914. 80. 174 + oglas. Cena 1 K 20 v.

Poleg običajnega koledarja čitamo življenjepisa družbinih dobrotnikov Frana Babiča in župnika Škrjanca. — „Turška pravica“, ki se je delila nesrečni raji dolgih 400 let, nam pripoveduje par zanimivih spominov izza dobe okupacije Bosne in Hercegovine. — J. V. Suhorskega bogata zbirka slovanskih osebnih, moških in ženskih imen zasluži pozornost. — V „Vestniku“ nam podaja družba podrobno sestavljeno bilanco o njeni imovini in pregled o delovanju podružnic. Proračun za l. 1915 bodi vsakemu rodoljuba posebno priporočen.

Rocznik slawistyczny, wydawany przez Jana Łosia, Kazimierza Nitscha i Jana Rozwadowskiego Kraków, 1913. V. 80. IV + 342 str. 8 K.

Ta letnik glasila poljske slavistike bo pred vsem zanimal tiste, ki se bavijo z vprašanjem o slovanski pradomovini in kar je s tem v zvezi, z odnošaji slovansko-baltskimi, slovansko-finskimi. Slavist Šahmatov išče prvotna bivališča Slovanov ob Dvini in Njemenu tako, da bi bili Balti prvotno južno od njih, ter smatra Tacitove Venete za Kelte. Kazimir Buga in Jan Rozwadowski se temu mnenju in njega dokazilom upirata. Nas tu zanimajo le posameznosti; na pr. keltskega izvora je pač ime reke Visla, baltskega pa ime rečice Ilije = nemški Eilau (prim. slov. il, ilovica), „Visla“ utegne biti od korena „veis-“ = teči ter v zvezi s pruskim imenom Weyssen in s poljskim „Vysoka“ (reka v guberniji Suvalki). „Beskide“ v Karpatih je pa najbrž tolmačiti z nemško besedo „Bescheid“ = Trennung, Abmachung; prim. Wasser-scheide! — Zelo obsežen je kritični del letnika; ocenja se Brochova „Slovanska fonetika“, drugo izdanje Vondrákove „Altkirchenslawische Grammatik“, Jagićeva „Entstehungsgeschichte“ itd. Maks Vasmer posveča „Kritisches und Antikritisches zur neueren slawischen Etymologie“. Po teh izvajanjih je „gord“ postal „grad“ šele potem, ko so se Slovani razširili po Balkanu in po današnji Avstriji; zato se v teh pokrajinah tuja imena krajev še metatezirajo, kakor: Arsia = Raša, Veldes = Bled, Carnia = Kranj, Spalatum = Splet, Sirmium = Srem. Glede etimologije besede „Nemec“ od „nem“ se naglaša, da neizobraženi ljudje vsakega naroda vedno jako glasno govore s tujci, ki niso zmožni njih jezika, in da jih imenujejo „neme“, če kljub temu ne dobe odgovora. To izkustvo ima Vasmer s svojih potovanj po Grškem in Albaniji. Prof. Vondrák tolmači poljsko obliko „dziš“ = danes, Mikkoła pa poljsko besedo „kobieta“ = žena od „kob“ = duša, oseba. — V tretjem, bibliografskem delu je pregled slavističnih spisov pri vseh slovanskih narodih iz l. 1912. Slovenski del je oskrbel dr. Janko Šlebinger.

Dr. Fr. Ilešič.



Mestna hranilnica ljubljanska

:: Ljubljana, Prešernova ulica št. 3. ::

Največja slovenska hranilnica!

Denarnega prometa koncem leta 1913	K	700,000.000.—
Vlog koncem junija 1914 nad	„	45,100.000.—
Rezervnega zaklada	„	1,330.000.—

:: Sprejema vloge vsak delavnik in jih obrestuje po ::

4½%

brez odbitka. Hranilnica je **pupilarno varna** in stoji pod kontrolo **c. kr. deželne vlade**. Za varčevanje ima vpeljane lične

domače hranilnike.

Narodna knjigarna v Ljubljani

priporoča sledeče knjige:

Atila v Emoni. Romanca. Napisal Ant. Aškerc. Cena broš. 1 K 40 v, vez. 2 K 40 v, s pošto 10 v več.

Brodkovski odvetnik. Roman. Češki spisal V. Beneš-Šumavsky. Cena broš. 1 K 50 vin., vez. 2 K 50 vin., s pošto 20 vin. več.

Čez trnje do sreče. Roman. Spisal F. Senčar. Cena broš. 1 K 20 vin., vez. 2 K 20 vin., s pošto 20 vin. več.

Greh in smeh. Zabeljene in osoljene kratkočasnice. Zbral Tinček Hudaklin. Cena 1 K, s pošto 10 v več.

Gospod Žabar. Humoristično-satirične in resne sličice iz sedanjosti. Spisal Luigi Calco. Cena broš. 80 v, s pošto 10 v več.

Narodni kataster Koroške. Spisal Ante Beg. Cena 60 v, s pošto 70 v.

Gospod Bucek. Humoristično-satirične in resne sličice iz sedanjosti. Spisal Luigi Calco. Cena broš. 70 v, s pošto 10 v več.

Kralj Matjaž. Zgodovinski roman. Spisal Fran Remec. Cena broš. 2 K, vez. 3 K, s pošto 20 v več.

Lepi striček. (Bel-ami.) Roman. Francoski spisal Guy de Maupassant, prevel Oton Župančič. Cena broš. 3 K 50 v, vez. 4 K 70 v, s pošto 20 v več.

Ljubezen in junaštva strahopetnega praporščaka. Zgodovinska povest. Cena broš. 80 v, vez. 1 K 60 v, s pošto 10 v več.

Rienzi zadnji tribunov. Zgodovinski roman v dveh delih. Spisal Edward Lytton-Bulver. Cena 4 K, vez. 5 K 20, s pošto 20 v več.

Kmetska posojilnica ljubljanske okolice

registrovana zadruga z neomejeno zavezo v Ljubljani

:: obrestuje hranilne vloge po čistih ::

4³/₄ %

brez odbitka rentnega davka, katerega
plačuje posojilnica sama za svoje vložnike.

Posojilnica posojuje svoj denar na varna
kmečka posestva, radi tega je tudi ves
denar pri njej popolnoma varno naložen.

Gospodarstvo posojilnice vodijo gg.:

Ivan Knez, veletržec in velepos. v Ljubljani.
Andrej Šarabon, veletržec in pos. v Ljubljani.
Josip Lenče, veletržec in posestnik v Ljubljani,
Ivan Mejač, veletržec v Ljubljani,
Anton Pogačnik, posestnik v Spodnji Šiški,
Franc Jarc, posestnik v Medvodah,
Avgust Jenko, posestnik v Ljubljani,
Alojzij Vodnik, kamnosek in pos. v Ljubljani.

Rezervni zaklad K 800.000.—.

Upravno premoženje koncem leta 1912 K 19.000.000.

:::: Ustanovljeno leta 1881. ::::